

Nr 4 1970

Årgång 22

Pris 2:50

vi människor

Svenska Kvinnors Vänsterförbund

Svenska Kvinnors Vänsterförbund har i korthet följande historia. 1914 bildades Föreningen Frisinnade Kvinnor under parollen: Mot krigspsykos, för demokrati och för kvinnornas likställighet. År 1931 utvidgades förbundet så att ett samarbete blev möjligt mellan alla kvinnor som önskade en samhällsutveckling i vänsterriktning. Då fick förbundet sitt nuvarande namn.

Förbundet vill verka för fullständig likställighet mellan kvinnor och män och för kvinnornas deltagande i full utsträckning på alla områden av det ekonomiska, sociala och politiska livet; för erkännande av och respekt för kvinnornas värdighet i familj och samhälle.

Förbundet vill verka för samarbete mellan kvinnor i alla länder och med all kraft delta i strävandena att uppnå och befästa en varaktig fred, allt framtidsarbets grundval.

År 1946 anslöts Svenska Kvinnors Vänsterförbund (Swedish women's left federation) till Kvinnornas Demokratiska Världsförbund (KDV).

KDV hade 1969 anslutna organisationer i 90 länder med omkring 200 miljoner medlemmar.

KDV har nu tillerkänts konsultativ status I (tidigare hette det A) hos FN:s ekonomiska och sociala råd. Endast 16 organisationer har denna status vilken innebär rätt att yttra sig vid rådets sammanträden och att framlägga egna förslag muntligen eller skriftligen.

Förbundsmöte i Göteborg 1971

SKV:s nästa förbundsmöte hålls i Göteborg 6—7 mars 1971. Vi kommer att samla oss kring frågan om JAMLIKHETEN. Styrelsen hoppas få många motioner kring detta tema före den 1.2.1971.

Alla upplysningar rörande mötet får förbundets medlemmar genom lokalavdelningarna.

Väl mött alltså i Göteborg!

Mödravårdscentral i Hanoi

KDV samlar pengar till en mödravårdscentral i Hanoi. Man har nu kommit fram till beslutet att reparera och utvidga ett redan befintligt skadat sjukhus. Det tar för lång tid att bygga ett helt nytt som tidigare var planerat.

SKV säljer som bekant till förmån för detta projekt ett vackert Vietnam-märke att bäras på kappan eller kavajen. Märket som kostar 3 kronor kan rekvideras från SKV, Box 3021, 161 03 Bromma 3.

Kvinnans inflytande i samhället

Ur Lasse Holmqvists dagbok i "Vi", nr 18, 1970:

"Kan verkligen Kina och ett nymornat Afrika på enorm fram-marsch åstadkomma en annan och mera fredligt sinnad balans i världen? Själv har jag alltid längtat efter kvinnan som en mera påtaglig faktor i samhället. Kvinnorna har aldrig haft med sig i bagaget männens barnsliga slagsmålsglädje, den erbarmligt glyt-tiga tron att en knytnäve eller en vätebomb kan lösa mänskliga samlevnadsproblem."

Med detta nummer av "Vi människor" följer som bilaga ett tryckt inbetalningskort.

vi människor

Nummer 4 1970 — 22:a årg.

Ansvarig utgivare:
VALBORG SVENSSON

Redaktionskommitté:
HILLEVI SVEDBERG
KATJA WALDÉN
HJÖRDIS LEVIN
ELISABETH VON HELAND

Vi Människor utkommer med fyra nummer om året

Prenumerationspris per år 10 kr
Postgiro 5 13 23

SVENSKA KVINNORS
VÄNSTERFÖRBUND
Box 3021, 161 03 Bromma
Tel. 08/87 79 14

Sjühäradshögskolans Tryckeri AB, Borås 1970

UR INNEHÅLLET:	sid.
För livets skull, Andrea Andreen	1
KDV tjugofem år, Eva Palmaer	2
Självklart samarbete, Honorine Hermelin	4
Women strike for Peace	6
Alva Myrdals fredsarbete 1970	8
Ulla Lindström minns lite mer, Rec. av Gustav Johansson	9
Möte om Vietnam 1970, Hjärdis Levin	10
Trafikdemonstration i Stockholm 1970, Katja Waldén	13
Marta, Marta, Rec. av Birgit Johansson och Katja Waldén	14
Kvinnor som chefer, Rec. av Ingrid von Trofimowitz	16
De lågavlönade, Hjärdis Levin	20
Asienkompanier — ideellt aktieföretag, Hjärdis Levin	22
Anti maxi—midi, Elisabeth Mossler	24
Mot maximodet — för en färgrikare, gladare stil, Hjärdis Levin	25
Former sökande ett gemensamt centrum, Rec. av Katja Waldén	28
Apropå djungeln, Kickan Hansen	30
Flora Tristan, Katja Waldén	34
Daghem och samhällsekonomi	36
Recensationer	39

OMSLAGSBILDEN:

Komposition av Britt-Marie Almström.

Teckningar: Britt-Marie Almström.

För livets skull

Ingenting kan vara viktigare för oss människor än att skydda livet på denna planet, som är vårt gemensamma arv. Ingenting kan vara viktigare än att skydda våra naturtillgångar och bruka dem med visdom.

Bättre kan man inte skildra vårt gemensamma arv än Harry Martinson gjort i ANIARA:

“... klenoden i vårt solsystem, det enda klot där Livet fått ett land av mjölk och honung.”

Det gäller att skydda mänskolivet, hela mänskligheten, att minska mänskligt lidande, att ge alla människor ett mänskligt liv.

Vi vet hur fjärran vi är från detta mål.

En viktig orsak till att mänskligheten farit vilse är säkerligen det faktum att halva mänskosläktet — kvinnorna — praktiskt taget saknar inflytande på världens ledning. När det ena könet undertrycks sedan årtusenden över hela jorden måste detta påverka mänskligheten i dess helhet. Den måste fara vilse.

I vår tid med dess väldiga, snabba förändringar på alla områden blir bristen på kvinnor bland världens ledare än mer ödesdiger.

Därför måste kvinnors inflytande på världens ledning växa snabbt.

Det gäller att stödja alla strävanden till ökat kvinnoinflytande i samhället och därmed vinna en bättre balans — ett mänskligare samhälle.

Måhända är ökat kvinnoinflytande också en väg att rädda mänskligheten från undergång. Mycket talar för att kvinnor i stort sett är mer medvetna än män om nödvändigheten av att undvika krig i kärnvapnets tidsålder när man önskar en framtid för mänskligheten.

Andrea Andreen

KDV tjugofem år

Kvinnornas Demokratiska Världsförbund höll råds-
möte i Budapest den 5—9 oktober 1970. Varje orga-
nisation inom KDV har en eller flera medlemmar i
rådet. KDV:s ordförande är som bekant **Hertta
Kuusinen** (Finland) och generalsekreterare **Cécile
Hugel** (Frankrike). En av hedersordförandena är
Andrea Andreen. Rådet sammanträder vartannat el-
ler vart tredje år. Denna gång var det extra festligt
därför att KDV i höst firar 25-årsjubileum.

Vi skulle varit tre från Sverige. **Andrea Andreen**,
Valborg Svensson och **Eva Palmaer** men två fick för-
hinder och därför kom jag ensam att representera
SKV.

185 rådsmedlemmar deltog, de representerade 73
länder. Sedan Världskongressen i Helsinki 1969 ha-
de fem nya organisationer tillkommit: **Women Strike
for Peace** (WSP) i USA, samt kvinnoorganisationer
från **Venezuela, Kambodja, Nigeria och Dahomey**.
Till WSP återkommer vi senare.

Hertta Kuusinen inledde mötet med en exposé över

världsläget i Vietnam, Korea, Mellersta Östern,
Grekland, Portugal, Iran, Angola, Moçambique, Syd-
afrika och Latinamerika. Många KDV-medlemmar
försmäktar i fängelser — i Brasilien, Paraguay, Haiti
och Guatemala. I Grekland hålls sedan länge tre
rådsmedlemmar fängslade: **Roula Koukoulouso** li-
der av cancer, **Mina Jannou** och **Avra Partsalidou**
som båda hotas av blindhet.

Hertta Kuusinen berörde också den planerade kon-
ferensen om den europeiska säkerheten och kom i
det sammanhanget in på KDV-konferensen i Ystad
i somras. Hon behandlade också förslaget till avtal
mellan Sovjetunionen och Västtyskland. Hon redo-
gjorde även för de sammanträden och seminarier i
Latinamerika, Afrika och Europa som KDV organi-
serat.

Ma Thi Chu från Sydvietnam som besökte Sveri-
ge på inbjudan av Socialdemokratiska Kvinnoför-
bundet och SKV i november i år, uppehöll sig sär-
skilt vid den provisoriska regeringens utrikesminis-

Rådsmedlemmar
från Guyana, Tan-
zania och Moçam-
bique.

ters — **Nguyen Thi-Bins** — deklARATION 17.9.1970 som utgör ett allvarligt fredsinitiativ. Man förbinder sig bland annat att säkra de amerikanska truppers återgång, att frigge krigsfångarna och att medverka i en koalitionsregering som till och med inrymmer medlemmar av den nuvarande Saigonregeringen, dock med undantag av Thieu, Ky och Rhiem.

Nixon har överträffat Johnson i fråga om krigs-förbrytelser. Under Johnson fälldes 800.000 ton bomber per år, under 1969 var det 1.500.000 ton. Även mängden växtgifter och giftgaser har ökat. Kemiska gifter över Sydvietnam utgör 2,7 kg per invånare sedan 1962 enligt senator Gaylord Nelson.

Ma Thi Chu talade om den fruktansvärda tortyren i fängelserna. Om fångar som misshandlas i 'tigerburar' och tvingas dricka en blandning av hett vatten, såpa och peppar varpå man stampar på offren så att vatten och blod sprutar. Kvinnor torteras genom att man kör in skrovliga träpinnar och trasiga glasflaskor i slidan. Hon talade också om de out-härdliga förhållandena i Saigon och andra besatta platser och om det ständigt växande motståndet även i Kambodja och Laos.

Praktiskt taget alla organisationers delegater talade. Det finns följaktligen inga möjligheter att redogöra för talen. Många länders kvinnor står mitt uppe i kampen för nationellt oberoende, det gäller både Asien, Afrika och Latinamerika, för dem är våra problem med låglöner och utbildning rätt fjärran.

När man såg och hörde alla dessa representanter från hela världen blev man imponerad och optimistisk för framtiden. De färgade kvinnorna har nästan alltid en vänlighet och en ro över sig som kommer oss andra att te oss närmast fjantiga. Man slås av hur lika grundproblemen är över hela vår jord men också hur olika de aktuella problemen ändå är. I känsla av detta kom de nordiska representanterna överens om att försöka träffas och penetrera våra gemensamma problem under loppet av 1971.

Flera resolutioner antogs. En behandlade Vietnam, Kambodja och Laos, en annan den europeiska säkerheten, en tredje Mellersta Östern. Man antog även ett upprop om solidaritet med all världens kvinnor och slutligen ett arbetsprogram.

KDV:s 25-årsjubileum högtidlighölls i Budapests parlamentsbyggnad med en soaré. Till minne av KDV:s första ordförande, Madame **Eugénie Cotton** instiftades en medalj. Den utdelades bland annat till **Andrea Andreen** och den gavs även till organisationer — på så vis hedrades också SKV!

Eva Palmaer

Herta Kuusinen utdelar Madame Cottons medalj till Ma Thi Chu

till Valentina Tereshkova

och till SKV, representerat av Eva Palmaer.

Självklart samarbete

När SKV år 1931 ändrade sitt namn från "Frisinnade Kvinnor" till "Svenska Kvinnors Vännerförbund" skedde detta inte minst för att man önskade samarbete med vänstern, det vill säga socialdemokrater och kommunister. Förbundets dåvarande ordförande, Kerstin Hesselgren, deltog i beslutet. Bland de radikala inom förbundet märktes Ada Nilsson, Elisabeth Tamm, Honorine Hermelin, Andrea Andreen, Stina Skantze med flera.

När förbundet år 1947 började ge ut en tidning, "Vi Kvinnor i Demokratiskt Världsförbund", skrev historikern Honorine Hermelin i dess andra nummer, mars—april 1947, en uppsats med titeln "Självklart samarbete". Den följer nedan. (1967 tryckte Vi Kvinnor ett brottstycke ur denna artikel.)

Det är något vi alla erfarit — hur man plötsligt befinner sig i ett hårt arbetande kamratskap, utan att man på förhand kunnat räkna ut vilka som skulle komma att vara med, vilka man skulle få till kamrater. Allt berodde på att vi, som nu råkat in i detta samarbete, var för sig eller på en och samma gång sett att något måste ske, och så haft djärvheten att gå åstad och försöka göra det. Om man undantar det välsignat självklara arbete som beror på goda vanor, exempelvis i ett hem, så kunde troligtvis upprinnelsen till denna kraftutveckling alltid spåras tillbaka till ett sådant ögonblick då man sett något av en syn — med andra ord gripits av en idé — och så detta att modet stod en bi. Ty idéer driver alltid ut på obefarna vägar.

Vi svenskar förmår ju blott ana oss till hur ett sådant självklart och ofrånkomligt samarbete mitt i allt betryck blev den stora upplevelsen i de ockuperade, hårt plågade länderna. Ett osvikligt kamratskap "kom af sig selv" helt enkelt därför att man sett att något måste göras och så gick åstad och gjorde det, utan annat stöd och värn än att man litade på varandra. Och därmed fann man varandra, tvärs över alla gränser, alla förutfattade meningar, och drog ett djupt andetag ut i en stark, frisk, nyskapande luft, som man sedan inte kan glömma. Kanske skall vi också en gång komma att vända oss om och se, att det var detta som skapade historia i den tid vi nu genomlever, att människor praktiskt, och så allvarligt som när det gäller liv eller död, kom att erfa hur det känns när gränser sprängs

— partigränser, klassgränser, som annars håller oss fångna och gör livet sterilt. Vilken frihet att andas när de fallit bort, vilken kraft att bära bördor i detta samförstånd, hur meningsfullt blev inte livet och hur försvinnande oväsentligheterna.

Och hur tungt att återvända till den vanliga tillvaro, där den "demokrati" som vi tillkämpat oss mer och mer tycks betyda en ödeläggande brist på samarbete, en allt hårdare bundenhet av gränser, en allt ytligare och därför oöverbärligare rädsla för att överskrida dem.

Vi svenskar måste alltid komma ihåg att vi har icke dessa erfarenheter, varken av krigets och ockupationens sår eller av ett självklart samarbete i dessa dimensioner, så att det lever som en aning om en annan slags demokrati än den som sätter ekonomiska intressen före allting annat och som därför aldrig når fram till ett självklart samarbete kring idéer. Men grunderfarenheten har vi dock alla av ett självfallet, uthärdande och uthålligt kamratskap kring en idé, det må vara i barndomens lekar eller det vuxna livets företag — försåvitt modet stod bi att ge sig ut på obefarna vägar.

— — —

En idé sprang fram i Paris, i fredens år 1945, som hette Kvinnornas Demokratiska Världsförbund. Det var erfarenheterna från krig och ockupation som gav franska kvinnor mod att tro — jag föreställer mig ungefär så här: Kvinnorna i alla länder måste ha sett detsamma under de år som gått; vad de sett måste ofrånkomligt driva dem till att hålla ihop, driva dem till ett samarbete tvärs över alla gränser för att komma över tröskeln in i ett nytt historiens skede, där något liknande det som nu hänt är en omöjlighet.

Det blev inte som man trott och väntat, att alla kvinnor i alla länder lystrade. Såg de inte idén? Eller ägde de inte modet?

Det är tydligt att de som snabbast lystrade var kvinnorna från de länder som lidit bittrast under krig och ockupation: Frankrikes kvinnor, Belgiens, Sovjetunionens, Jugoslaviens, Italiens, Kinas och vidare de undertryckta folkens, exempelvis de stora negerorganisationernas och Indiens kvinnor. Det förefaller emellertid som om lyckligare lottade länder såg med misstro att dessa slutit sig till. Och framför allt, tycks det, ser man med misstro anslutningen från Sovjetunionens kvinnor. Diktatur är alltid diktatur, vare sig den uppträder under det ena eller andra namnet, menar och säger man.

Till detta kan endast svaras: Vi måste dock lära

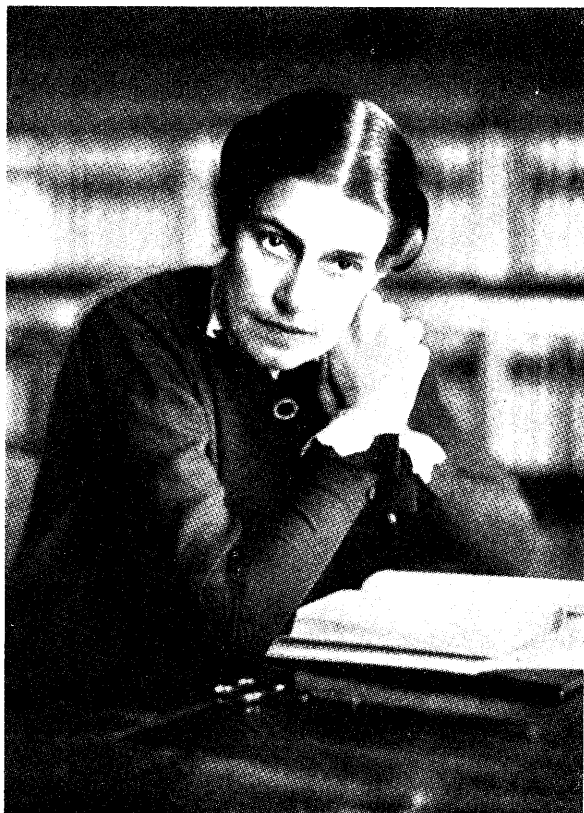
att skilja på revolution och kontrarevolution. Det kan hända att det har sin betydelse, med andra ord sitt ansvar, om vi upprepar gångbara slagord eller om vi söker urskilja vad dessa båda motsatser verkligen innebär. Ansvaret blir störst i sådana tider, då en revolutionsrörelses första heta hänförelse sjunkit tillbaka, medan den oöverskådligt långa och invecklade striden mot kontrarevolutionen går vidare, hotande att pressa revolutionens levande ande till döds — i alla länder.

Revolution betecknar alltid och undantagslöst en resning ur människodjupen mot en skriande brist på balans i tillvaron, en outhärdlig hunger av något slag, en hunger mitt i rikedom, från en tom mage eller en tom själ eller tomma, arbetslösa händer. Revolutionen blir därför ovillkorligen en resning mot de makter, som förmår att upprätthålla en sådan brist på balans i samhället. Dessa makter är de samma historien igenom, även med något varierande namn och klädsel, och de är fast förbundna med varandra till en treenighet. De kan benämnas: **polismilitär, inkvision**, det vill säga förföljelse av uppriktigt tänkande av kättare, och slutligen **Mammon**.

Revolutionen kan vara blodig eller oblodig, den kan förefalla att vara av rent andlig art eller mera materiellt bestämd — dess huvudvikt måste dock alltid ligga på dess andliga intensitet och uthållighet, det vill säga dess fantasikraft. Ty den har ju från början alls inga materiella resurser att sätta upp mot förtryckarmakten, som i stället har allt på sin sida, ja den består ju just av dessa väldiga, materiella resurser, av militärmakt, polis- och ämbetstvang, penningvälde.

Kontrarevolutionen är dessa makter, aktiviserade och skrämde till hänsynslöshet av revolutionen, sväpande med sig allt som fruktar den. På detta kan man känna kontrarevolutionen, att den från början och från grunden bygger på — ja omedelbart har till hands och till sin disposition militär, kättarförakt och penningmakt, den sistnämnda väl den mäktigaste, den som i det långa loppet leder de andra. Därför borde ingen ha låtit lura sig av att fascism och nazism älskade att kalla sig revolutioner — de bär tydligt och klart kontrarevolutionens kännemärken.

Det tragiska är emellertid, att ju längre en revolution måste föra sin strid mot kontrarevolutionen, dess ofrånkomligare pressar sig de samma gamla förtryckarmakterna in i revolutionens egna led. Det borde vi svenskar ha lärt av vår historia, vi som varit med i Europas religionskrig. Vi började som en liten kättersk och revolutionär skara kring Gustav

Adolf, vågande sig ut i strid mot de väldige, den tysk-romerske kejsaren i förbund med den katolska kyrkan — och vi slutade som en erövrar- och besittarmakt av första ordningen, med en renlärighetskyrka, benhård i sin fördömelse av kättare.

Därför borde vi kunna säga till oss själva och varandra av hjärtans grund: **Stöd inte, göd inte kontrarevolutionen**. Utan samarbeta — samarbeta — samarbeta — så långt det förunnas och är möjligt, med dem som vet vad krig kostar, med dem som vet vad det kostar att resa sig upp mot dessa förtryckarmakter, vilka långt ifrån att höra det förgångna till, alltså jämt tillväxer i makt och styrka. Och låt oss samarbeta på kvinnors vis med sändebud och goda ord — för att tala med Lysistrate — och därvid med allt vårt förstånd, all vår djärvhet och allt vårt hjärta.

Kvinnornas Demokratiska Världsförbund är ett försök att ge praktisk form åt ett sådant samarbete — skall vi männe i Sverige ha fantasi och mod nog att stödja förbundet!

Honorine Hermelin

Women Strike for Peace

Vid många tillfällen under KDV:s rådsmöte i Budapest talades det om de amerikanska kvinnornas modiga kamp och särskilt då om "Women Strike for Peace" (WSP).

I nr 2—3, 1963 skrev "Vi Kvinnor" för första gången om WSP, en rörelse som växte fram på olika håll i USA som en spontan protest mot den ökade halten av strontium 90 och jod 131 i mjölken till följd av kärnvapenproven.

I nr 1—2 och 3—4, 1968 tryckte "Vi Kvinnor" Elin Wägners novell "Den första kvinnan", som handlade om **Jeannette Rankin**, den första kvinnan i amerikanska kongressen. Hon röstade mot USA:s deltagande i båda världskrigen. År 1968 när hon fick kontakt med WSP var hon 87 år gammal. Då var hon en av initiativtagarna — jämte Martin Luther Kings hustru — till den stora kvinnodemonstrationen 16.1 1968 i Washington mot Vietnamkriget.

Nu är WSP starkare än någonsin. Den har kontakt med den nya rörelsen bland USA:s kvinnor, "Women's Lib Movement" (Kvinnornas befrielse-rörelse) och även med "Black Panthers" (Svarta pantarrarna). WSP har även anslutit sig till KDV, vilket Eva Palmaer kunde berätta om från Budapest.

Women's Lib Movement (Kvinnornas befrielse-rörelse)

Denna nya kvinnorörelse med vilken WSP har goda kontakter räknar sin uppkomst från 26.8 1970, femtioårsdagen av kvinnornas rösträtt i USA. Deras lösen är "Women's strike for Equality", alltså för jämlikhet. De har tre krav: fri abort åt alla som önskar det, fria samhällskontrollerade barncentra, öppna 24 tim. och full likställighet i fråga om uppfostran och arbete.

I senaste numret av "MEMO" (WSP:s tidskrift) skriver WSP: "Plötsligt efter femtio års tystnad börjar miljoner kvinnor inse att systemskap är mäktigt — något vi i WSP har vetat länge. Plötsligt har alla börjat inse den oerhörda makt kvinnor enade har, kvinnor som konsumenter, kvinnor som röstberättigade där de är 53 procent av väljarna.

Men — säger "MEMO" — vi anser att det är ett allvarligt fel, en allvarlig försummelse att "Women's Lib movement" manar kvinnorna att slå ett slag för likställighet och inte för **likställighet och fred**.

Hur kan amerikanska kvinnor som tror på syster-skap bry sig om endast likställighet för sig själva och

inte för sina systrar i Vietnam, Laos och Kambodja som bombas, bränns, våldtas och mördas?

Hur kan ledarna för "Women's Lib Movement" verkligen tro att de kan få fri abort för alla i ett land där krig och militarism har högsta prioritet? Visserligen är rätten att kontrollera sin egen kropp en rätt som ingen kvinna borde nekas men så är också rätten till fri hälsovård för alla. Hur kan vi någonsin få denna rätt medan kriget rasar i Indokina och vårt lands tillgångar används till bomber och napalm — inte till sjukhus? Hur kan vi ordna 24 tim. barncentra för alla som önskar det, ett program som kostar miljarder, när man stänger de barnstugor som finns av brist på pengar till följd av kriget?

Hur kan kvinnor uppnå likställighet i fråga om utbildning och arbete när medel för uppfostran minskar och arbetslöshet ökar på grund av kriget?

Vi i WSP kommer att lägga ett fjärde krav till de tre — vi kräver för oss själva, för våra barn och för våra systrar i hela världen: ett omedelbart slut på kriget i Indokina och ett bortdragande av alla amerikanska trupper från Sydöstasien. Vi tror att det är nödvändigt att sätta stopp för amerikansk militarism och förtryck utomlands annars får Amerikas kvinnor aldrig jämlikhet och frihet här hemma."

70-talet en utmaning

Mary Clarke som arbetat för WSP i Los Angeles ända sedan 1961 skriver om WSP under 70-talet att hon anser detta årtionde vara en stor uppfordran för rörelsen. De nästa tio åren är mänsklighetens bästa och kanske sista chans att ställa sitt hus i ordning. Men det kommer att kräva visionär förståelse, planering, hårt arbete och ständig vaksamhet.

"Jag tror, säger hon, att WSP:s största och första angelägenhet måste vara att få ett slut på kriget i Vietnam. För innan vi dragit tillbaka våra styrkor fullständigt från Vietnam, Laos och hela Sydöstasien kommer vi att vara ur stånd att ta hand om något av de andra problem som plågar oss. Innan det amerikanska folket får något att säga till om angående sina söners liv och död och så länge det amerikanska folket inte bestämmer var och hur våra nationella tillgångar används kommer vi alltjämt att lida av politiskt förtryck, fattigdom, hunger, allt sämre stä-

der, ett otillräckligt undervisningssystem, spridning av narkotika och av brottslighet och en förgiftad luft...” Men fastän WSP var de första att bekämpa luftföroreningar genom att resa sig mot radioaktiv jod i barnens mjölk så tror hon ändå att det vore ett misstag att göra kampen mot miljöskador till vår största uppgift. ”Vi måste först och främst förmå miljoner amerikanska kvinnor att motsätta sig militärt herravälde över våra liv och militärt ingripande i frihetsrörelser i hela världen ...

Våra naturliga bundsförvanter i vårt arbete är våra söner och döttrar, en generation som har ärvt våra misstag och problem, men en generation som fattat mod genom att vi ställt de ledande till svars.

Denna nya generation arbetar för mänsklig medkänsla och anständighet... Många av våra unga har gått i fängelse eller lämnat landet hellre än att bli en del av det orättfärdiga kriget.”

WSP känner sin tacksamhetsskuld till Dagmar Wilson och de andra i Washington som arbetat troget under nio år. Nu har man för första gången en heltidsanställd organisatör. Hon är ung, 27 år, och heter Trudi Young. Hon har förbindelser med kväkarna och med värnpliktsvägrarna. Hennes man har hand om ungdomsprogram för Fred- och skiljedomsföreningen (Fellowship of Reconciliation). De har bägge nära kontakt med rörelsen mot krig bland soldater (G I:s) i USA.

WSP har nu flyttat sitt högkvarter från Washington till New York. Deras nya adress är 837 W 125th Street New York N. Y. 100 27. WSP ger ut en kvartalstidskrift, ”MEMO”. Den kostar i USA 3 \$ om året.

Women Strike for Peace syftade från början kanske främst på kvinnornas strejk mot kärnvapenproven. Nu ger vi det en vidare tolkning: strejk mot alla krigsförberedelser, ett slag för fred.

Nyss såg vi med glad överraskning att kvinnornas kandidat i New York Bella Abzug kommit in i representanthuset.

AND PEACE!

Ur ett privatbrev

New York 5.9.1970

... Du vet antagligen mer om ”Women’s Lib Movement” än jag gör. Emellertid deltog jag i marschen 26.8.1970. Vi ställde upp i det sydöstra hörnet av Central Park, en imponerande samling av kvinnor i alla åldrar, men de flesta mycket unga. 100-tals High School-flickor under standaret ”H. S. Women”. Tänk att vara 15, 16, 17 och få ta del av något sådant!

Polisen släppte först fram en liten grupp med tre eller fyra standar, sedan stoppades vi. Den lilla gruppen fick gå flera kvarter och stoppades sedan för att stå stilla och se ensam och obetydlig ut i ungefär en timme.

Till slut blev min tyska vän och jag uttråkade och började marschera nedför gatan, i mitten på den tomma gatan och alldeles ensamma. Vi skrattade för full hals och smet bakom ryggen på polisen för att korsa tvärgatorna. Trottoarerna var packade med folk, mest kvinnor. Och under över alla under och oundvikligt, kvinnorna på trottoarerna bröt igenom polis-spärrarna och slöt sig till tåget! Polisen hade förlorat! Meningen var väl att vi skulle tröttna och gå hem.

Nu kom tåget uppe vid Central Park i gång. Först kom de ”Svarta Pantrarna”, endast kvinnor men inte alla svarta. De hade röda och gula standar och upphävde vilda djungeltjut. Så vi marscherade med de ”Svarta Pantrarna”. Times sa 10.000, The News 20.000, men jag tror det var 50.000 eller mer. En del män var med men inte många. En grupp av män hade till och med ett standar ”Men for women’s liberation”.

Vi slutade med ett möte bakom biblioteket. Betty Friedan och Kate Millett talade bland andra ...

R. A.

Alva Myrdals

fredsarbete 1970

1. Avrustningen och oceanerna

28.6.1970 hölls på Malta en konferens om fred i haven. Alva Myrdal sade där bland annat att det är ett sorgligt bevis på världens dårskap när nedrustningskommittén behöver lägga ned så mycket arbete för att hindra att dödsmaskiner blir placerade på de stora oceandjupen. Tyvärr diskuteras nu endast ABC-vapen. Tillsvidare är det endast de båda supermakterna — USA och Sovjetunionen — som har tekniska och ekonomiska möjligheter att nå havsdjupen. Frågan är av vikt för alla länder eftersom det gäller att fastslå principen att ingen nation har rätt att lägga beslag på någon del av havsdjupen.

A. M. går sedan in på fördraget i detalj.

I detta sammanhang påminner hon om att man för 7 år sen förband sig i samband med det partiella provstoppet att fortsätta förhandlingar som skulle leda till ett förbud mot alla kärnvapenprov för alla tider. I stället har antalet underjordiska prov ökat.

Man talar med rätta om vikten av att skydda havsbotten, "mänsklighetens gemensamma arv".

Till slut betonar A. M. att nationella rustningar och internationell fredlig användning av havsbottens rikedomar ej kan existera samtidigt. För att hålla havsbotten fri från kapprustning och fri från internationella konflikter behövs ett internationellt organ.

2. Biologisk och kemisk krigföring

2.7.1970 höll A. M. inför nedrustningskommittén ett anförande om dessa vapen.

Hon angav den svenska delegationens önskemål om en konvention med förbud mot framställning, produktion och lagring av kemiska och biologiska vapen samt föreskrifter om dessa vapens förstöring. Hon vidhåller att det inte räcker med ett förbud mot vapnen som slutprodukter. Det måste bli förbud mot att utveckla och lagra produkter vilka kan användas som vapen.

3. Ett fullständigt provstopp

13.8.1970 talade A. M. inför nedrustningskommittén om betydelsen av ett fullständigt förbud mot underjordiska kärnvapenprov. Hon framhöll att inga framsteg gjorts. Nu väntar man på grönt ljus från SALT-förhandlingarna mellan Sovjetunionen och Förenta Staterna, om inte från Wien så möjligt från nästa förhandlingsomgång i Helsinki. Man är klar över att frågan om provstopp hänger nära

samman med SALT, det vill säga frågan om stopp för vidare utveckling och efterhand minskning av strategiska vapensystem.

Resurser för upptäckande av underjordiska prov har ökat sista året och ytterligare framsteg är att vänta.

Frågan är nu om de politiska utsikterna för ett fullständigt provstopp har visat framsteg sista året. Hon anser att det finns gynnsamma tecken i denna riktning.

A. M. behandlar sedan frågan om utrymme för önskvärda fredliga sprängningar. Hon framhåller att man behöver ett internationellt organ för ändamålet. Obligatorisk licens för varje projekt skulle krävas. Till sist nämner hon också lasertekniken och dess möjligheter men slutar med att även laser mycket större än de nu tillgängliga ej kunde komma in som massförstörelsevapen...

Vi har velat beröra dessa senaste insatser av A. M. även därför att de tycks oss utgöra en viktig bakgrund för det anförande som Sveriges statsminister höll inför FN:s generalförsamling 20.10.1970.

När Alva Myrdal den 4.11.1970 i FN:s generalförsamlings politiska utskott framförde Sveriges krav om stopp för kärnvapenproven och stopp för utplacering av nya kärnvapen så krönte hon därmed ett år av intensivt fredsarbete.

Nobels fredspris

Växtpatologen *Norman Borlaug* är en märklig forskare. Hans mångåriga korsningsexperiment har lett till en vetesort som kan överleva under de mest olika villkor. Han har därmed inlett den gröna revolutionen, det vill säga skapat enormt ökade möjligheter att göra länder med otillräcklig livsmedelsproduktion självförsörjande.

Det förefaller dock som om den norske professorn *Johan Galtung* hade rätt när han säger att det är naivt av norska stortingets Nobelkommitté att tro att man med en jordbruksteknisk uppfinning också skall uppnå fred på köpet. Säkerligen vet uppfinnaren själv bättre. Han är medveten om hur svårt det är att förvara säd utan enorma förluster. Och han vet hur svårt det är att ordna så att den ökade veteproduktionen kommer de mest behövande till godo. Men visst är den "gröna revolutionen" i och för sig något att vara glad över.

Ulla Lindström minns lite mer

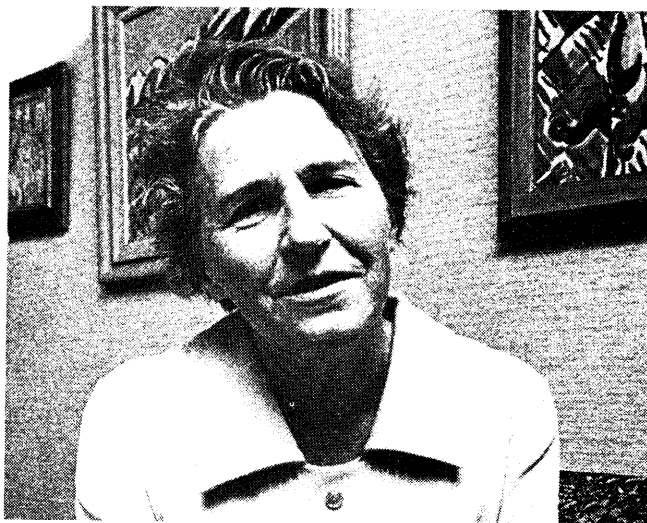

Foto: Sören Johansson. Pressens Bild.

Enda kvinnan i Sveriges regering under ett åttondels sekel (1954—årsskiftet 66—67) fick ett blåsurtt mottagande av sina kolleger i regering och parti styre efter första delen av sina minnen. Man märkte att man betraktade det som illojalt att hon med stöd av sitt stenografiblock noggrant kunde återge inre resonemang i regeringen och spänningar som fanns inom kollektivet. Den nya delen "Och regeringen satt kvar" kommer säkert att väcka olust på samma håll, trots att hon inte gör några mera anmärkningsvärda avslöjanden. Det är mest marginalanteckningar till regeringens vardag, riksdagsprotokollen och utlandsresorna, intressanta för de initierade, men kanske lite tröglästa för den stora publiken.

Inte för stilens skull, ty hon är en vältrimmad journalist. Bäst är hon i de avsnitt där hon sjunger ut om exempelvis kvinnornas undanskuffade roll i politiken, inte minst på högsta nivå. Ulla Lindström hade både kunskap, erfarenhet och administrativa talanger på flera områden, men i regeringen hänvisades hon i början till att bli något slags familjeminister, en beteckning som smittade av sig till den kvinnliga ministern i Danmarks och Norges regeringar. Det är en högre form av den ingrodda vana i våra organisationer att kvinnan anförtroddes uppgiften att koka kaffe och diska när det hölls möten. Uppgiften med u-landshjälpen fick Ulla Lindström när den bara var en blygsam post på utrikeshuvudtiteln. När uppgiften växte ansåg man att den skulle flyttas över på någon man och under den stora förföljelsekampanjen i pressen och vissa partikotterier i NIB-frågan var det meningen att Palme skulle ta över. Det sprack på att Ulla Lindström förklarade att hon inte tänkte tåla med att Palme och Alva Myrdal hade lika stort ansvar som hon för de kritiserade åtgärderna. Hon har stor högaktning för Erlander även om den mattades med åren. Den utmynnar i en stor sammanstötning när hon vill avgå för att Sträng åter prutat ned den begärda ökningen av u-hjälpen. Då förklarar Erlander att han "inte förhandlar under hot" och hotar slutligen med att partiet kommer att döma henne hårt för hennes illojalitet: "... du kommer att bli hanterad därefter. Vi är trots allt ett starkt parti och du kommer att få känna av det. Du kommer inte att bli något".

Ulla Lindström betraktade platsen i regeringen som en karriärtopp, men hon stod för sin uppfattning och gick. Ändå stannar hon vid uppgiften att höja u-hjälpens summa utan att ställa frågan vart

det mesta går och vad den används till. Vad är det för nytta med den u-landshjälpen som i exempelvis Indien stannar hos de stora jordägarna och andra mellanstationer så att ingenting blir kvar till de svältande bönderna, vilka alltså får lämna det mesta av skörden till jordägarna. Den svenska u-hjälpen går främst till feodalregimerna i Etiopien och Pakistan och det är aldrig allvarligt tal om att hjälpa exempelvis Kuba. Det skulle USA inte tycka om. Det är ständigt krig med Sträng om anslagen men hon trivs rätt bra med honom trots att hon ser hans rikshushållaranspråk och självmedvetna poseringar och skrattar åt hans svaghet för utländska ord när han exempelvis talar om sin "deconftityr" när en av hans propositioner stjälpas av ett enhälligt utskott.

Rune Johansson och Edenman får bra betyg men Östen Undén är alltid det stora föredömet. Mot Palme och några andra ungdomar är hon syrlig. Om Ingvar Carlsson, som med ett angrepp på Ulla Lindström söker mildra intrycket av att han stött sig med Sträng, noterar hon torrt: "Jag förstår så väl att en ung man som knegar i den politiska uppförsbacken måste undvika dåligt sällskap när han skall uppträda som partisan... En ung statsman får vricka sig fram så där mellan matnyttiga lojaliteter." Där tänker hon säkert även på Palmes knegande i samma uppförsbacke.

I stort sett är hon helt lojal mot sitt parti men någon gång kan man notera att hon genomskådar det skumma spelet i en del utrikespolitiska frågor.

H.

■

Och regeringen satt kvar. Ur min politiska dagbok 1960—1967. Av Ulla Lindström. Bonniers, Stockholm 1970. 378 sid. Illustrerad. Pris 52 kr.

Möte om Vietnam 1970

Den internationella kommissionen för undersökning av USA:s krigsförbrytelser i Indokina höll sin första session i Stockholm 22—25 oktober 1970.

Till ordförande valdes professor Gunnar Myrdal och till generalsekreterare advokat Hans-Göran Franck.

Nästa sammanträde planeras till mitten av 1971 i Västtyskland eller Kanada.

En egendomlig, högtidlig känsla uppfyller mig, när jag tar plats vid ett av Vietnamkommissionens sammanträden. En känsla av historia. Det är vid det sammanträde, där den ena av de två krigsveteranerna berättar om sina upplevelser i Vietnam, som jag har tillfälle att närvara.

Här har människor kommit resande från hela jorden för att samlas och fullt öppet, inför världens ögon, dra fram i ljuset en rad skymfliga, grymma och skrämmande händelser. Människor ställer sig upp och vittnar mot en av de stora makterna. Den regering som styr "frihetens stamort" på jorden beskylls för att tillåta bombning av civilbefolkning, kemikalie- och gaskrigsföring, barnmisshandel, utrotning av djur och växtlighet, våld och grymhet i stora mått.

Här har barn vittnat om hur de sett mödrar och syster dödas, hur de själva blivit torterade. Den lilla vietnamesiska flickan *Tran Thi Da*, 12 år, har berättat hur hon den 18 april 1969 bar sin lilla syster på ryggen för att rädda henne till livet, blott för att i säkerheten uppe i bergen finna att hon redan var död. Strax innan hade hon sett sin mor dö under ett överfall av amerikanska soldater.

— Det var amerikanska soldater som sköt ihjäl människorna i vår by, brände ned hyddorna, dödade min mor, mina systrar och alla de andra många människorna.

Sextonåringen *Nguyen Thanh Sen* har berättat hur han arresterades tre gånger av Saigonregeringens trupper, kastades i fängelse, torterades och misshandlades.

— Soldaterna piskade mig, sparkade mig. De höll mig i fötterna upp och ner med ansiktet under vatten i en damm. Sen drog de upp mig, hällde i mig ännu mer smutsigt vatten till dess kroppen höll på att sprängas.

Här har vuxna berättat om grymheter de sett och själva utsatts för. Risfältsarbeterskan *Mai Buom*, 25 år, har uppgivit att 900 civila hade dödats under år 1969 i hennes hemby Binh Duong.

Tran Thi Da. Den 12-åriga vietnamesiska flickan som vittnade vid mötet.

Risfältsarbeterskan Mai Buom talar vid mötet.

Foto: Sven-Erik Sjöberg, Pressens Bild.

Bonden *Tran Tham*, 44 år, har skildrat vad han har upplevat på den beryktade fängelseön Con Son utanför Saigon.

— I sex år satt jag inspärrad i en av de fruktade tigerburarna. Det var förbjudet att tala och inta någon annan ställning än liggande. Jag torterades med elektricitet och misshandel av alla de slag. Värst var vattentortyren, då min kropp fylldes med vatten till dess att magsäcken hotade sprängas.

Och idag skall en från den motsatta sidan berätta.

Danny Amigone, f. d. soldat i Vietnam, är en kraftig ung man med mörkt, halvlångt hår. Han stöder sig med båda händerna mot vittnesbåset när han talar på en amerikanska som ibland är svår att uppfatta. Men ett ord, som upprepas flera gånger uppfattar jag tydligt och klart. — Döda, döda, döda. Döda var vad han fick lära sig innan han for till Vietnam. Effektiv träning fick han. Individuell psykologisk träning för att döda, döda, döda. Efter tre månaders träning sändes han till Vietnam. För att döda. Men han hade hellre velat stanna hemma och gifta sig.

Några frågor ställdes till honom från kommissionens medlemmar efter vittnesmålet. Särskilt en minns jag.

— Trodde du innan du kom till Vietnam, att amerikaner kunde göra det de gör? Svaret blev nej.

Så låter jag blicken glida utmed raden av kommissionsmedlemmar. Där är *Mark Lane*, den amerikanske advokaten, som skrivit boken *Inte bara Song My*. Mark Lane har intervjuat många hundra amerikaner som tjänstgjort i Vietnam och han anser att vietnamupplevelserna är en av orsakerna till den stigande brottsligheten i USA.

Jag kan inte nämna alla jag ser, men en sak är gemensam för dem alla, de vill uppenbara det onda som sker idag 25 år efter andra världskriget och få ett slut på det.

Mr *H. D. Malavia* från Indien berättar, liksom den franska journalisten *Madeleine Riffaud* tidigare också har gjort, från Laos, amerikanernas nyckel till Indokina. Laos bombas och utsätts för systematisk utrotning av både människor, djur och växtlighet.

— Bomberna över Laos är flera än över Tyskland under andra världskriget.

Professor *Arkady Poltarak* från Sovjetunionen har varit i Vietnam och han börjar sitt tal med att citera Rousseau:

— Krig är ett förhållande mellan stater och ej mellan privata individer.

Professor Poltarak har tre huvudpunkter i krigsförbrytelserna i Vietnam som man bör se i ljuset av internationell lag. Bombningen av städer och civilbefolkning, användningen av kemikalier och gas samt

de brott Saigonregeringen som varande en marionett-regering begår.

— Denna regering är en quisling-, en marionett-regering. Saigon är influerat av amerikanska rådgivare, utbildade i amerikansk militärdoktrinär anda.

I pausen talar jag några ord med professor *Dorothy Crowfoot Hodgkin* från Storbritannien, nobelpristagare i kemi 1964.

— Mitt starkaste intryck från den här konferensen är den otroliga uthållighet och det stora mod, som vietnameserna visar.

Som avslutning visas tre dokumentärfilmer från

krigets, men även hoppets och arbetets Vietnam. Bilder av barn med kulhål i huvudena, avslitna händer och hopsyddas magar passerar mina ögon, hugger tag i mitt hjärta och jag känner avsky och hat till allt ont som människor gör varandra. Men också bilder av leende människor. De som mitt i allt elände inte ger upp kampen utan opererar, undervisar och bygger upp det raserade med envis uthållighet. Jag ser stolta ansikten, förtvivalade och sammanbitna ansikten, men ändå sällan hatfyllda ansikten.

Hjördis Levin

Kommissionen sammanfattar Stockholmsmötets resultat i fyra punkter:

1) Massbombardemang från luften är alltså jämt en av de största krigsförbrytelser som begås av US väpnade styrkor i Indokina. I strid mot Haag-konventionen av 1907 och Genèvekonventionen av 1949 som förbjuder sådana bombardemang mot civilbefolkningen och stämplar dem som krigsförbrytelser.

2) Vi har noga undersökt vittnesmål om utbredd användning av kemisk krigsföring av amerikanska väpnade styrkor i Sydvietnam. Vi konstaterar att USA genom dessa handlingar brutit mot allmänt erkända normer för internationell lag vilka förbjuder bruket av kemiska och biologiska vapen.

3) Genèvekonventionen av 1949 om skydd för civilbefolkningen under krig säger att civilbefolkningen i ockuperade områden har rätt att under alla förhållanden kräva respekt

för sin personliga värdighet. De måste behandlas human och skyddas för våldshandlingar. Vi har hört vittnesmål från både vietnameser och amerikaner som avslöjat fakta om ohämmad terror, såsom "upsök och förstör-operationer", massmord, deportationer etc.

4) I överensstämmelse med allmänt antagna principer i internationell lag, särskilt konventionen av 1948 om förebyggande av och straff för folkmord (genocide) sluter vi att naturen och omfånget av de brott som begåtts av amerikanska och allierade styrkor i Indokina över en lång period utgör genocide, vilket är ett internationellt brott.

Kommissionen säger slutligen: Vi har avslöjat dessa krigsförbrytelser och framlägger nu bevisen för världens folk.

Trafikdemonstration i Stockholm 10.10.-70

Demonstrationer är alltid vackra, men den här var glad och festlig också.

Hela våren hade en liten tapper grupp cyklister samlats upp vid Johannes brandstation och under ett par timmar cyklat runt i Stockholms city med plakat och delat ut flygblad, där de förklarade sin inställning till bilismen. Litet snett har väl deras demonstration ibland drabbat — lördagsbilisterna är ofta förorternas barnfamiljer som använder den lediga dagen till att storhandla. Till skillnad från vardagens enmansbilar som så effektivt fyller staden med avgaser och oljud. Ibland blir irritationen påtaglig, som när en ung bilförare strör ut häftstift på cyklisternas väg. Men det finns många lördags-handlande som applåderar också. Det är ingen tvekan om att demonstranterna väcker uppmärksamhet i långt högre proportion än sitt antal.

Det är nämligen inte någon stor grupp — ett fyrtiotal ungefär. Därför var den glada överraskningen desto större när Alternativ Stad kallade till cykel- och gångdemonstration lördagen den 10 oktober och över 800 cyklister infann sig. 800 cyklar är faktiskt en ganska imponerande syn. Men fotgängarna var mångdubbelt fler. Hela Sergels torg kokade som en gryta, mellan 3 à 4.000 människor trampade omkring, banderoller vecklades ut, plakat höjdes och en inledande sketch om trafikelandet i Stockholm uppfördes. De flesta deltagarna, kanske 80 procent, var ungdomar, men det fanns också äldre.

Så småningom formerades leden, fyra i var, och det långa tåget började röra sig ned mot Kungsträdgården. All trafik avstannade, utom den kollektiva, som demonstranterna givetvis släppte fram. Då och då uppstod konfrontationer med arga bilister där ungdomarna med suveränt och litet resentsamt lugn förde fram sina argument. Bilköerna växte och bilisterna gav luft åt sin irritation med tutande bilhorn, som besvarades av cyklisterna med klingande ringklockor.

Äldre människor föll in i leden, ungdomar skjutade handikappade, som riktigt uppfattade demonstrationen som en lojalitetshandling med alla dem som inte har bil, dvs. barnen, de unga, de gamla, de handikappade. Välfärdssamhällets u-grupper.

Efter den massiva fotgängargruppen följde cyklisterna och hela tåget skanderade taktfast: Stoppa motorn, Bilfritt city, Staden åt folket och andra slogans. När demonstranternas tät nått Riksdagshuset hade dess kö ännu inte hunnit förbi Gustav

Foto: Jönsson, Pressens Bild.

Adolfs torg och så småningom packades platsen framför Riksdagshuset svart av folk.

En cykel lyftes mot himlen och hyllades under skratt, Finn Zetterholm sjöng visor och en dragspelare spelade. En resolution lästes upp. Men ingen Palme syntes till, och ingen annan i regering eller riksdag heller. Ändå vill man gärna tro att demonstrationen gjorde nytta. De många deltagarna såg sig glada omkring: Är vi verkligen så många?

Och många flera tusen hade sett och tydligen gillat demonstrationen. Det vittnade många spontana applåder och tillrop om.

TV och tidningar rapporterade om den. Också ute i landet och i hela Europa har liknande demonstrationer ägt rum som ett led i den stora trafikrevolutionen. Vi som var med vill gärna tro att det inte var en pseudohändelse utan något som får konsekvenser. Framför allt har de många deltagarna blivit medvetna om sin mångfald och styrka.

Vi kommer säkert igen med våra krav och en dag måste till och med politikerna lyssna. K. W.

MARTA, MARTA

Recension I

En liten scen — tom så när som på ett bord och en pelare. Tre människor — Marta — själva folket alltså — hennes älskade Agnar och Possido, överheten ger ett klart och otvetydigt budskap till folket och dess valda representanter. Fackföreningsrörelsen har genom sitt samarbete med arbetsgivarna svikit folket.

Detta visas genom bilder från strejken i Lamcos gruvor, som slogs ned av militär, strejkens upphovsmän satt häktade i flera veckor, ett 30-tal familjer vräktes från sina bostäder, arbetarna och deras familjer svält och landshövdingen talade om lag och ordning.

Situationen påminde i allt väsentligt om Sundsvallsstrejken 1879 och skådespelarna väver skickligt ihop dessa strejker och hela tiden är det Marta, som med sunt förnuft frågar varför det skall vara så. Hennes älskade Agnar som med tiden blivit fackföreningspamp står fjättrad vid förhandlingsbordet tillsammans med arbetsgivarna. Man ber Marta ha

tålmod. När skogen en gång skall bli Martas egendom blir hon fri. Marta tror inte på detta. Hon tror att varje ägande blir ett ömsesidigt förslavande. Hon kan inte glömma gemensambetsprincipen som hon och Agnar talade om innan han blev fackföreningspamp.

Pjäsen säger till slut: Marta, Marta, du har skäl att bekymra dig — som flicka, mamma, farmor och som tusen gubbar i skog och gruva.

En pjäs värd att ses och för löntagarnas ombud en väckarklocka.

Birgit Johansson

Recension II

Turteatern har en fast lokal i f d Marsyasteatern i Gamla Stan i Stockholm. Men därifrån ger sig ensemblen ut och spelar på sjukhus, fängelser, gator och torg. Den består av en grupp skådespelare som velat och vågat ta steget från institutionsteater till en liten kollektiv teater. De arbetar för en kulturpolitik som riktar sig till ett flertal, inte ett fåtal.

Just nu spelar gruppen Sara Lidmans "Marta, Mar-

1. Författaren, Sara Lidman, och regissören, Gösta Ekman, diskuterar en detalj i regin. Bakgrunden Thor Hartman som Possido, Sonja Lund som Marta och Tommy Johnson som Agnar.
Foto: Pressens Bild.

2. Sonja Lund, Tommy Johnson och Thor Hartman.

Foto: André Lefolie.

en folksaga återgiven av

SARA LIDMAN

2.

ta”, som också är aktuell på andra håll i landet. Sara Lidman utgår från sågverksstrejken i Sundsvall pingsten 1879, som visserligen slutade i ett skenbart nederlag, men som ändå fick en stor betydelse som den första, före-fackliga manifestationen av arbetarsolidaritet.

Detta berättar Sara Lidman — och spelar skådespelarna — som en folkvisa, eller en moralitet, ett skillingtryck i svart-vitt om torpet, om Marta och Agnar som lockas till sågverket av den lede Possido, ägaren—utsugaren—kapitalisten.

Men plötsligt bryts folksagan av en bildsvit från Lamco-strejken och moralitetens symbolik blir plötsligt klar och påträngande. Marta är folket, det ständigt bedragna vars naturliga motståndare är Possido. Agnars roll klarnar först så småningom. Längre är han Marta trogen, de sliter tillsammans i fabriken men de firar också söndagen med att fiska tillsammans. Men Possido fångslar omärkligt Agnar med

en liten, liten kedja, Agnar lånar ord från Erlander och Palme när han besvärjande säger sig vilja ”lyssna till rörelsen”, och en dag låter sig Agnar inviteras till fiske — av Possido, i hans privatflygplan, i hans idylliska sommartorp. Men då har Marta med sitt rop om kamp och solidaritet för länge sedan försvunnit

Ironi och bitterhet har inte alltid varit lyckliga vapen i Sara Lidmans hand men den här gången behärskar hon dem med en slagkraft som blir förödande, i denna dräpande bild av socialdemokratiens svek, som knappast känns särskilt orättvis, även om den är ensidig.

Turteatern har femtio platser. Alla de som inte nås av Turteaterns uppsökande verksamhet har anledning att belägga dem medan den här pjäsen spelas, och det gör den säkert i november—december. Dessutom spelas den på olika håll i landet — kan ni, så se den,

Katja Waldén

Kvinnor som chefer

Som bankanställd sedan 15 år blev jag självfallet ytterst intresserad av den metodiska undersökning Gunilla Bradley ägnat 272 av mina kvinnliga kollegor vid Svenska Handelsbankens stockholmsrörelse och provinsrörelse. Bankens redaktör gav mig boken till skänks och jag tog med iver itu med läsningen — begynnande med att rannsaka mig själv genom att besvara de 144 frågor som ligger till grund för undersökningen. Därpå jämförde jag mina svar med de intervjuade kollegernas. Med blandade känslor finner jag att jag tycker som de flesta, trivs som de flesta och dras med samma problem som de flesta. Förvisso ligger det en god tröst i detta. Samhörighetskänslan och ödesgemenskapen hör till de trygghetskapande faktorerna! Ett stort MEN kastar dock en skugga över situationen. Faktum kvarstår: vi kvinnor har fortfarande att kämpa med både egna och andras fördomar, ett rätt tröttsamt inslag i vår vardag. Och innan vi kommit tillrätta med vår egen stereotypa inställning till oss själva och våra möjligheter, har vi knappast utsikt att förstå eller påverka andras.

Vi kvinnliga bankanställda bör vara Gunilla Bradley tacksamma för att hon ägnat vår strävsamma skara ett så ingående intresse. Hennes avhandling visar att vi i gengäld varit ett tacksamt studieobjekt. Hon synar oss grundligt i sömmarna, hon stöter oss och blöter oss tills hon får fram vad vi går för. Och om resultatet i många stycken förefaller nedslående, så finns det också ljuspunkter i vårt beteendemönster. GB:s arbete kan rekommenderas till läsning åt var och en som ämnar sig in på den mödosamma banan som kvinnlig bankanställd. (Tack, GB, för att Du förskonar oss från titeln banktjänsteman!)

Som anställd i Handelsbanken har jag under årens lopp kunnat iaktta en ständig breddning av bankens utbildningsverksamhet i syfte att höja yrkesskickligheten och därmed skapa möjligheter till avancemang. I bankens personaltidning "Remissan" av oktober 1970 presenteras kursprogrammet för kommande vårtermin. Presentationen avslutas med följande reflexion från utbildningssektionens chef: "Vill inte kvinnorna utbilda sig? Kvinnokommitténs attitydundersökning visar ett förvånansvärt litet engagemang för utbildning bland bankens kvinnliga anställda. Kan detta bero på att kvinnor i mindre utsträckning än män finner det mödan värt att vidareutbilda sig? Eller beror det på uteblivet stöd och stimulans från arbetsledningen? Hur som helst — den i egna ögon så emanciperade utbildningssektionen vill gärna framhålla att möjligheterna till utbildning

Gunilla Bradley.

är principiellt lika för alla." En intern intervju i samma tidning med fem obefordrade kvinnor ger följande svar på frågorna. Man ser (från bankledningens sida) tydligen påläggskalvar i alla nyanställda män, medan nyanställda kvinnor tycks betraktas som förbrukningsartiklar, alltså ej värda att kosta på. Kvinnorna får kämpa betydligt hårdare än männen för att komma fram. Varför ges inte lika lön för lika arbete? Varför får männen oftare personliga tillägg på lönen än kvinnorna? Varför stöts och puffas det på de manliga medarbetarna att söka befordrade tjänster och plugga, medan man sällan eller aldrig hör talas om puffar och påstötningar på kvinnorna? Varför får kvinnorna mestadels ta hand om de tråkiga och enahanda jobben i baken? Varför får i de flesta fall männen påökt när de pressar på, medan kvinnan som propsar på bättre lön sällan får det? Hotar hon att sluta, rycker man på axlarna, medan man oftast gör allt för att behålla den manlige medarbetaren. Är det inte på tiden att skrota den gamla föreställningen att kvinnor mest har ett jobb bara tills de blir gifta? Varför inte försöka få behålla henne eller få tillbaka henne genom att hålla henne varm med information? — De fem intervjuade var helt eniga om att kvinnor inte ges samma chans och ej tas om hand med samma omsorg som männen. Detta trots att Handelsbanken sedan länge genom sin gedigna personaltidning försöker animera kvinnorna och att man sedan 1966 har en energisk arbetsgrupp kallad "kvinnokommittén", som sysslar med utredning av rekrytering och befordran av kvinnlig arbetskraft.

Detta var en av anledningarna till att Gunilla Bradley valde Handelsbanken då hon 1967 började den undersökning, vars resultat hon presenterar i sin avhandling. Banken sysselsatte vid den tidpunkten c:a 5.000 anställda, varav hälften kvinnor. 40 procent av männen var befordrade, av kvinnorna 4 procent. (Utvecklingen har sedan dess gått framåt: i december 1969 hade antalet befordrade kvinnor stigit från 74 till 134!)

I undersökningen deltog 66 befordrade och 206 obefordrade kvinnor, indelade i trenne åldersgrupper, nämligen befordrade födda 1939 eller tidigare, obefordrade födda 1939 eller tidigare samt obefordrade födda 1940 eller senare. Medelåldern för de befordrade var 44 år, för de obefordrade 32 år. Följande data uppgavs bland annat.

Utbildning: 57 procent bef. och 71 procent obef. hade realexamen, flickskola eller jämförbar utbildning. 29 procent bef. och 20 procent obef. hade studentexamen. 11 procent bef. och 1 procent obef. hade universitets- eller högskoleutbildning.

Civilstånd: 44 procent bef. och 44 procent obef. var ej gifta (till denna kategori räknades också änkor och frånskilda).

Familjeförhållanden: 29 procent bef. och 28 procent obef. hade hemmaboende barn. Tillsynen av de små barnen hade i övervägande grad ordnats privat, ej samhällsligt, och flertalet var nöjda på den punkten.

Makens yrke: 69 procent bef. och 58 procent obef. var gifta med män i yrkesgrupp 1 och 2, dvs. högre tjänstemän, ägare och ledare av större företag samt lägre tjänstemän. 11 procent obef. var gifta med män ur yrkesgrupp 6 "övriga arbetare". 97 procent bef. och 84 procent obef. anser att deras män har enbart eller övervägande positiv inställning till att hustrun förvärvsarbetar.

Faderns yrke: 6 procent bef. och 3 procent obef. hade fäder inom bankyrket.

Moderns yrke: 15 procent bef. och 33 procent obef. hade yrkesarbetande mödrar.

Anställningstid: I genomsnitt hade de bef. varit anställda 20 år, de obef. 10 år.

Placering i banken: Av bef. var 14 procent kamrer, inlåningskamrer eller högre. 28 procent biträdande kamrer, gruppchef, 8 procent andreman och 21 procent befordrad sekreterare eller befordrad utan angiven titel.

Ärslön: Medellönen för bef. var 36.000, för obef. 23.000 kronor. Alla bef. och 67 procent av obef. hade lön överstigande tariff.

Facklig utbildning i bankens regi: 17 procent bef. och 45 procent obef. hade ej genomgått någon kurs utöver den obligatoriska Bankteknik för bankmän. 57 procent bef. och 18 procent obef. hade genomgått tvenne eller flera interna kurser.

Dessa fakta om de intervjuades yttre ram bestämmer i stor utsträckning deras sätt att besvara de 91 frågor som direkt avsåg att utröna deras allmänna arbetsattityd och inställning till befordran. Här en sammanfattning i stora drag av de intressanta slutsatser och den diskussion som GB levererar som undersökningsresultat.

För det första bekräftas påståendet att "kvinnans inställning till sitt arbete är en dynamisk process som ständigt förändras alltefter den livssituation som individen befinner sig i" (Alin 1968). Detta sammanhänger med Meads tes att "individen upplever sig själv indirekt genom de reaktioner som visas honom i de grupper han tillhör", eller med Israels formulering (1956) "ju mera samspel, och speciellt då kommunikation, en person har med gruppens medlemmar, desto större är sannolikheten att individen lär sig normerna och lär sig handla i överensstämmelse med dem." Detta innebär att individen anammar ett rolltänkande som ger utslag bl. a. i arbetslivet. Kvinnor förväntas inte syssla med påfrestande och ansvarsfullt arbete. Såväl fysiska som mentala skäl anges för att understryka att kvinnor är mera lämpade för vissa arbeten, män för andra. Kostnadsskäl varvas med lämplighetsskäl när det gäller kvalificerade befattningar på alla nivåer. Männen anses ha större lämplighet framför allt då det gäller arbetsledning.

På arbetsmarknaden är man oenig om vad som egentligen menas med önskvärda chefsegenskaper. Några anser den chef idealisk som har pondus, auktoritet och fasthet, egenskaper som traditionellt tillskrives män. Andra menar att psykologisk inlevelse-

förmåga bör värdesättas högre, — denna egenskap knyts traditionellt till kvinnorollen. Kvinnor och män orienteras från barndomen mot de normer som råder i primärgruppen, familjen. I arbetslivet kan det i vissa fall vara opportunt för arbetsgivaren att konservera dessa normer, t. ex. för att hålla en grupp arbetstagare på låg lönenivå. Kvinnorna lastas på grund av högre frånvarofrekvens utan att man därvid tar hänsyn till vare sig biologiska eller sociala orsaker. Skillnader i frånvaro tenderar att försvinna när man jämför män och kvinnor med likartade arbetsuppgifter.

Till dessa tendenser i de allmänna föreställningarna om kvinnans lämplighet i arbetslivet kommer inre diffusa, psykologiskt grundade behov att upprätthålla rådande normer för manlighet och kvinnlighet samt för könsrollsmässig arbetsfördelning i såväl hem som på arbetsplatser. I tider av arbetskraftsbrist upplöses emellertid detta mönster. Traditionellt manliga plikter och arbetsuppgifter övertas av kvinnan, — som då visar sig klara detta "som en hel karl". Nöden accepterar inte normerna, den har ingen lag! — Gunilla Bradley ansåg det värdefullt att uttröna i vad mån den progressiva personalpolitik som Handelsbanken anses bedriva påverkat de kvinnliga anställdas arbetsattityder. Mellan de tre nämnda grupperna har hon kunnat konstatera mer eller mindre signifikativa differenser. Här några exempel.

Beträffande utvecklingsmöjligheterna anser 73 procent bef. och 75 procent obef. samt hela 87 procent av yngre obef. att banken sörjer bättre för männens utveckling. Alla tre grupperna anser i lika mån att kvinnor alltför ofta placeras på rutinartade uppgifter och att det ställs högre krav på en kvinna än på en man i befordringsprocessen. Den yngre gruppen obef. menar oftare att banken är beredd att befordra en kvinna till lika "höga" tjänster som en man.

På frågan om man anser att kvinnan förlorar något av sin "kvinnlighet" vid befordran följde en markant protest. Endast 13 procent av de äldre och 16 procent av de yngre obef. var beredda att svara jakande på den frågan. Och bara 5 procent av de äldre obef. och 12 procent av de yngre obef. menade att det är emot "kvinnans natur" att vara ledare. Att viss procent av svaren visar denna attityd anser GB förklaras av att befordran och ledarskap associeras med ett traditionellt auktoritärt ledarbeteende, som är oförenligt med de egenskaper vilka enligt normerna ingår i den kvinnliga könsrollen. Om kvinnan frestas eller tvingas att kopiera det manliga

ledarbeteendet, kommer hennes könsroll i konflikt med hennes yrkesroll. Efter allt att döma är dock ledarskapet som sådant underkastat en attitydförändring, och allteftersom det antar mera demokratiska former kommer det att ligga naturligare till för den tillskrivna kvinnliga könsrollen. Med hittillsvarande synsätt hamnar kvinnan oftare än mannen i en yrkessituation där motstridiga förväntningar ställs. Den kvinna som antar en "maskulin" modell för sitt yrkesbeteende stämplas av den stereotypa omgivningen som okvinnlig. Samma "bestraffning" drabbar en man i den mån han ej svarar de förväntningar som traditionellt ställs på honom i hans egenskap av manlig varelse. Han anses då vara "omanlig".

I den fortsatta undersökningen utgår 1/3 av obef. från att det skulle vara svårt att hävda sig i diskussioner med manliga kolleger. 44 procent äldre obef. och 33 procent yngre obef. anser sig sakna självförtroende när det gäller att klara av en befordrad tjänst. 21 procent äldre och 29 procent yngre obef. menar att en befordran skulle väcka avund hos de kvinnliga kollegerna. 61 procent äldre och 42 procent yngre obef. tror att de manliga kollegerna ej skulle acceptera dem som befordrade.

GB anser det anmärkningsvärt att det lägsta självförtroendet förekommer i åldersgruppen 28—37 år. Hon söker förklaringen härtill i det faktum att denna åldersperiod ofta innebär en betydande ökning av kvinnans arbetsbörda i form av barnavård och övriga familjeuppgifter. Vid samma tid ökar vanligen mannens inkomst, vilket gör att hustruns förvärvsarbete anses mindre motiverat.

48 procent bef., 44 procent äldre obef. och 56 procent yngre obef. förklarar att de har behov av att avancera i sitt yrke. Trots detta, och trots att lediga tjänster i banken annonseras på lika villkor, hör kvinnorna sällan till de sökande. 86 procent äldre obef. och 83 procent yngre obef. uppger att de aldrig ens funderat på att söka högre tjänst. Endast 11 procent resp. 7 procent har funderat på saken, och så få som 3 procent och 0 procent har verkligen sökt tjänst — men ej fått den. Med hänsyn till att behovet av framgång, "need of achievement", så tydligt deklarerats, kan man inte skylla kvinnornas försvinnande lilla deltagande i karriärjakten på deras ointresse. Det måste finnas andra orsaker till att hon blir efter i klättringen uppför befordringsstegen eller att hon avstår från att klättra alls. Kommer vi vid själva avgörandet till en punkt där hela komplexet av hindrande faktorer blockerar vägen? Även

självkritiken skymtar i bilden. Några av de tillfrågade anför som skäl att de saknar adekvat utbildning och att de önskar förkovra sig innan de söker högre tjänst. Sådana svar finner GB svårtolkade men räknar dem som negativa.

Tydligt är att kvinnan avkräves ett offer vilken framgång hon än väljer. Satsar hon på familjeliv/privatliv, avstår hon ofta från framgång i yrket och vice versa. Att lyckas manövrera bådadera förefaller många betungande i överkant.

Konflikten mellan yrkesliv och privatliv existerar även för män. De krav som ställs på en man i ledarställning kan vara mycket höga. Enligt den traditionella chefsmodellen förväntas han vara både specialist och administratör samt kunna fungera i en mängd olika roller. Det anses dock troligt att männen klarar konflikten med privatlivet bättre, eftersom de genom social påverkan har ett annat utgångsläge. Som pojkar har de fått en inriktning på att yrke och förvärvsarbete utgör fundamentala faktorer i den vuxne mannens roll, medan flickan oftast fostras för en framtida familjeroll. För den befordrade kvinnan betyder detta att hon tvingas anpassa sig till det existerande systemet, och när yrkesrollen börjar dominera över könsrollen och därmed möjligheten att uppfylla normerna reduceras, upplever hon konflikten starkare.

Samhällsnormerna accepterar olika konfliktlösningar för respektive kön. För en man i ledande ställning är det fullt i sin ordning att helt och odelat ägna sig åt yrket.

För den befordrade kvinnan finns ej samma accepterade konfliktlösning. Att befinna sig i en ständigt konflikt mellan hemmaroll och yrkesroll är mer accepterat.

I den följande diskussionen kommer GB in på en svår och känslig fråga. Vilken form av uppfostran är ur individens synpunkt den lämpligaste? De olika formerna för barn tillsyn är föremål för intensiv effektforskning, och svaret bör väntas därifrån. En möjlig utveckling antydes. Stegrat välstånd kommer att medföra 6 timmars arbetsdag. Barnet får då i större utsträckning växa upp i närkontakt med båda föräldrarna. Barnpsykologerna anser detta vara ytterst viktigt och avgörande i barnets identifikationsprocess. Det betraktas som önskvärt att fäder i större utsträckning än hittills sysselsätter sig med barnen, och det förmodas att detta skulle medföra en positiv effekt för alla parter — modern, fadern och barnet.

GB:s undersökning visade ett positivt samband

mellan kvinnliga bankanställdas befordringsvilja och det faktum att deras mödrar varit yrkesarbetande. Utformningen av moderns könsroll ses här återspeglad i dotterns handlande. Det minskade inflytandet från modern kan ha medverkat till att hos dottern utveckla större grad av självförtroende och oberoende.

Att den sociala miljön i så hög grad är bestämmande för individens ambitionsnivå har konsekvenser för individens hela utveckling och liv. Förloppet kan tänkas som en positiv eller negativ cirkel: uppväxtmiljön påverkar befordringsviljan, och individer med större befordringsvilja har bättre chans att erövra en högre post, vilket oftare innebär ett intressantare arbete, ökad trivsel och bättre anpassning till själva arbetet.

GB finner att mycket talar för att kvinnorna har stora förutsättningar att passa in i den annorlunda modell för ledarskap som framtonats under det senaste årtiondet, då den traditionella auktoritära chefsrollen börjat omvärderas. Ledarens förhållande till gruppen har ändrat karaktär, den hierarkiska rankningen håller på att utjämnas i takt med att "tvåvägskommunikationen" ökar gruppens inflytande.

Det hittillsvarande stereotypa systemet har för männen inneburit påfrestningar, som givit utslag i en högre grad av socialmedicinska missanpassningar för deras del. Socialstatistiken ger klara besked om männens dominans ifråga om alkoholmissbruk, kriminalitet och självmord, samt om deras lägre medelålder. Gunilla Bradley ser i en framtida "mänsko- roll", där könet icke i så stor utsträckning bestämmer det sociala beteendet, en möjlighet till färre och mindre anpassningsproblem för både kvinnor och män. Varje enskild mänskas rätt att utvecklas utifrån sina egna förutsättningar skulle lättare kunna förverkligas.

Ingrid von Trofimowitz

Arbetsattityder och befordringsintresse hos kvinnliga bankanställda. Licentiatavhandling av *Gunilla Bradley*. Nr 61 i Personaladministrativa Rådets skriftserie. Stockholm 1970. 208 sid.

DE LÅGAVLÖNADE

Vid ett stormöte (anordnat av Grupp 8), redogjorde Per Holmberg, ledare för den s. k. låglöneutredningen för några centrala frågor.

Två huvudorsaker till att människor har låga inkomster

A. Man har ej full sysselsättning

I Sverige förekommer en arbetslöshet som berör ca 1 miljon personer under loppet av ett år. Detta innebär att 1 miljon personer har starkt reducerad sysselsättning och därmed också starkt reducerade inkomster.

Denna arbetslöshet kan bero på:

Öppen arbetslöshet ca 400.000 personer. Fördelningen mellan män och kvinnor lika.

Dold arbetslöshet ca 600.000 personer. Bland dessa befinner sig övervägande kvinnor. Det är dels kvinnor som gärna skulle vilja arbeta, men har givit upp hoppet om att kunna få något att göra, dels kvinnor som arbetar deltid, men vill arbeta heltid, dels också de 300.000 kvinnor som skulle vilja arbeta om barntillsynen vore ordnad.

Sjukdom. I Sverige är över 1 miljon personer sjuka minst 14 dagar per år i åldrarna 18—67 år. 200.000 personer är förtidspensionerade och sjuka året om. Många är förtidspensionerade mer eller mindre mot sin vilja. De har i många fall väldiga arbetsresurser som ej tillvaratas. Det finns en tendens till att man hellre ger förtidspension eller socialhjälp till människor med nedsatt hälsa än att man ordnar lämpliga sysselsättningar åt dem.

Sjukdom och arbetslöshet är en vanlig kombination särskilt hos socialhjälpstagarna. Man är sjuk vissa delar av året och arbetslös vissa.

B. Det förekommer stora löneskillnader

Dessa löneskillnader kan bero på:

Utbildning. Den stora klyftan mellan inkomsttagarna (oavsett lön) går vid studentexamen. Kvinnor har övervägande sämre utbildning, ofta på grund av familjeinstitutionens traditioner.

Kön. Kvinnor har oavsett civilstånd och ålder dåligt betalt om de har lägre utbildning än studentexamen.

Civilstånd. De icke gifta männen med lägre utbildning än studentexamen har dåligt betalt. Bland männen slår civilståndet hårt. Höglavlönade män är som regel gifta. Åldern spelar särskilt stor roll för de icke-gifta männen. Kvinnor avlönas som om de vore gifta eller försörjda av någon. Gifta män förutsätts alltid försörja någon. Ogifta män förutsätts försörja endast sig själva och ligger därför lönemässigt närmare kvinnorna, även om skillnaderna dem emellan trots allt är stora.

Hur blir man lågavlönad?

Hur fungerar personalchefer, fackföreningar m. m.?

Hur uppstår höga respektive låga löner?

Svaret på dessa frågor ger en beklämmande bild. De som bestämmer är personalcheferna eller arbetsgivarna själva. Fackföreningarna har inte mycket att säga till om. Företagen har ingenjörer, jurister, civilekonomer och datamaskiner till hjälp. Efter kanske två till tre veckors förberedelser på tjänstetid kommer arbetsgivarna utvilade och väl rustade till förhandlingarna.

Vad har fackföreningarna att sätta upp mot detta? Kanske två eller tre kvällar, utan några som helst tekniska medel eller ekonomiska experter till hjälp, är oftast allt vad en fackförening på det lokala planet kan prestera.

Den fackliga sidan befinner sig i ett klart underläge. På det lokala planet finns inte alls den balans mellan de två lägren som existerar vid de centrala förhandlingarna mellan t. ex. LO och SAF.

Vad innebär det att leva på en inkomst av 15.000, 50.000 eller 100.000 kr per år?

Man måste för att få en bild av detta översätta kronor till reella termer.

Hur bor, äter, rekreerar man sig? Hur är ens hälsa, ens politiska tillstånd? Svaret blir att lågavlönade är mest utsatta för skador utom när det gäller rökning och alkoholkonsumtion. De högavlönade röker och dricker betydligt mer än de lågavlönade. Däremot lider de lågavlönade mer av ryggont, synskador, hörselskador m. m. Bostadsstandarden är givetvis sämre.

Man har som lågavlönad längre arbetstider, mera kontroll på sig, sämre arbetsförhållanden, svårare att kunna telefonera eller på annat sätt få kontakt med yttervärlden.

Ovannämnda förhållanden leder alltså till att lågavlönade i stor utsträckning riskerar

1) **Sämre hälsa** och därmed också större sjuklighet. Högavlönade personer kan lättare sköta sitt arbete även om de drabbas av ett lättare olycksfall eller någon annan form av lindrigare sjukdom. Den faktiska hälsan är sämre hos lågavlönade därför att de ej kan tillåta sig den hälsosammare kost som behövs, eller den bättre bostad eller uppbyggande rekreation som är nödvändig för en god fysisk och psykisk balans. De lågavlönade har också hälsofarligare yrken, buller, smuts (all smuts är inte "ren"), gaser, stoffer av olika slag m. m. Sådant drabbar ytterst sällan till exempel en Saco-medlem.

2) **Arbetslöshet.** Män med små inkomster har som regel, om de är män på grund av sin utbildning eller sitt civilstånd, om de är kvinnor dels på grund av sin utbildning, men i lika stor grad på grund av sitt kön, lägre anspråksnivå. För att få det skapligt måste man ha hög anspråksnivå. Anspråksnivån är också helt olika beroende på vilken lönegrupp man tillhör. En obefordrad akademiker är en misslyckad akademiker, men en arbetare är en glad arbetare om han får stå kvar på en stabil nivå. De lågavlönade har dessutom kortare uppsägnings-tid och är mer berörda av säsong- och konjunkturväxlingar. Här är kvinnor mer utsatta än män, då deras arbetskraft ofta betraktas som en reserv. Större delen av de extremt lågavlönade är också oorganiserade, vilket innebär att de inte har något fackligt skydd bakom sig.

3. **Politisk fattigdom.** Innebär enligt låglöneutredningens definition att man ej har förmåga att överklaga muntligt eller skriftligt ett beslut som en myndighet fattat och som man av någon anledning är missnöjd med.

Var tredje person i Sverige kan ej överklaga varken muntligt eller skriftligt ett sådant beslut. Detta innebär att personen i fråga ej kan ta vara på sina demokratiska rättigheter.

Inte ens hälften av denna tredjedel har någon som kan hjälpa dem att ta vara på deras rättigheter. Över en miljon människor är vanmäktiga i här nämnda avseenden. De lågavlönade är politiskt utfattiga. Till gruppen av politiskt utfattiga hör också arbetarhemmafruarna.

Om man, efter att ha hört Per Holmbergs anförande, betänker att större delen av de lågavlönade är kvinnor innebär detta att kvinnor:

Är — beroende på de hälsorisker som följer med lågavlönade yrken — mer utsatta för sjukdomar.

Bor, äter, rekreerar sig dåligt. Har sämre arbetsförhållanden. Har svårigheter att få kontakt med yttervärlden under arbetstid.

Har mindre möjligheter att delta i politisk, kulturell eller annan skapande verksamhet. Är oftare oorganiserade, vilket leder till att kvinnor:

Är hårt drabbade av politisk fattigdom, som i sin tur leder till:

Låg anspråksnivå och en trygghet som är lika med noll, eftersom detta innebär att kvinnor:

Ofta ej är fullt sysselsatta, hur gärna de än skulle vilja vara det.

Drabbas lättare av fullständig arbetslöshet.

Om man sedan betänker, att det är kvinnorna, som med dessa urdåliga utgångsmöjligheter skall bära fram det kommande släktet och också förutsätts fostra detsamma undrar man faktiskt vad de så kallade "skapelsens herrar" och "samhällets stöttepelare" tänker på? De kan naturligtvis svara, att fostra skall de inte göra ensamma. Tyvärr är det dock så, att en stor del av just de lågavlönade kvinnorna har att bära detta ansvar ensamma.

Vilket gör saken ännu värre.

Hjördis Levin

ASIENKOMPANIET — ideellt aktiebolag

"Vi läser, reflekterar, diskuterar, skriver och försöker övertyga, samt demonstrierar. Så småningom blir vi trötta, hungriga och smutsiga... Men när vi kommer hem tycks engagemanget upphöra. Vi äter amerikanska konserver och tvättar oss och våra kläder med amerikanska tvål och tvättmedel. Genom dessa till synes obetydliga handlingar bidrar vi direkt till amerikanernas tillverkning av napalm som dagligen faller över det hjältemodiga vietnamesiska folket och många andra förtryckta folk. Därför har vi, en grupp likatänkande, som nyligen avslutat våra studier och börjat arbeta, startat en importverksamhet i syfte att befrämja handel med den progressiva delen av 3:e världen, främst Öst-Asien."

En skrivelse med ovanstående inledning utskickades våren 1969, då Asienkompaniet var nystartat. Man skickade vidare ut inbjudningsbrev till 450 vänstergrupper och enskilda personer, som man räknade med ville vara med och stödja verksamheten och därmed den östasiatiska exporten.

Men de unga idealisterna som själva startat med egna besparingar blev djupt besvikna. De fick endast 15 svar på sina inbjudningsbrev och endast en beställning (från Kiruna). Många av vänstergrupperna ansåg att handel är smutsigt och att det vore meningslöst att tro, att man kan hjälpa de fattiga länderna genom att handla med dem innan kapitalismen i Sverige är krossad. Men Asienkompaniets grundläggare säger: "Varför är så många i detta samhälle villiga att sälja egna och andras intellektuella produkter — varor för 'själens' konsumtion — men ovilliga att handskas med produkter för 'kroppen', som arbetare och bönder i de fattiga länderna producerat. Vari ligger skillnaden?" "... det är viktigt att man är medveten om köpets sociala innebörd. Att köp också är en form av

solidarisering med olika livsformer..." "Det är en fråga om solidaritet. Att inte bekymrat mäta den minimala effekten av ens egna individuella handlingar, utan förlita sig på att andra gör detsamma."

Att kvalitéerna inte var tillräckligt höga och sortimentet inte tillräckligt stort var invändningar som kom från andra håll. Kvalitéerna visade sig dock åtminstone när det gällde vissa artiklar överstiga de föreställningar man gjort sig om dem. Och "man kan ju tänka sig att det går till på annat sätt. Att man är så medveten om köpets innebörd att man prutar av en smula på den s. k. kvalitén och att man nöjer sig med ett mindre s. k. urval. Vill man sedan ge upp litet av sin s. k. individualism också så kan man gå samman med vänner och bekanta och göra storinköp".

Asienkompaniet existerar trots allt fortfarande och har börjat möta mera förståelse.

Från Asienkompaniet kan man köpa bl. a.:

Opolerat Hanoiris
Olika slags teer

AV IDEELLA SKÅL
HAR JAG NU
UNDER ETT
HALVÅR LIV-
NÄRT MIG PÅ
ENBART
RÖDA TORKADE
KINESISKA
DADLAR

Torkade grönsaker med bambuskott
Torkad svamp
Dadlar från Shantung
Kontorsmaterial
Ritmateriäl
Vattenfärger
Plakatfärger
Ytterligare sändningar väntas med:
Fotogenlampor, lyktor
Handcreme m. m.

Eftersom Asienkompaniet ej är profitsträvande ligger priserna lågt.

Den som köper från Asienkompaniet stöder Folkrepubliken Kina och DRV (Nordvietnam).

Minimisändning 150 kr + frakt.
Sändningar över 500 kronor fraktfritt per SJ.

Adress: Asienkompaniet i Bromsten AB, Stridsbergavägen 36, 163 57 Spånga. Tel. 08/760 10 48.

Citaten är tagna från tidskriften Kommentarer nr 7, 10 1969, utgiven av Unga Filosofer och en av de få som från början stödde Asienkompaniet.

Hjördis Levin

ANTI MAXI-MIDI

"Blev glad och upplevde det som fantasieggande och faktiskt nästan välgörande efter allt det förnuftiga", säger en av våra största damtidningar om maxi/midimodet.

Textil- och konfektionsindustrins omsättning visade en nedåtgående tendens för några år sedan. Överklassens "haute couture" var inte längre normgivande för konfektionen, utan denna inriktade sig på funktionella kläder, som var lättskötta och anti-statusbetonade. Kläderna började underordna sig livsföringen: kortare kjolar, långbyxor med tunika var praktiskt för såväl yrkeskvinnor som hemmamammor, äldre som yngre. De flesta hade en garderob som de var nöjda med.

För att bryta den sjunkande försäljningskurvan var det "företagsekonomiskt" nödvändigt för de berörda storföretagen att förmå varje kvinna att kassera de plagg hon hade. Trivsamma och fullt brukbara plagg måste göras "oanvändbara". I samarbete med modehusen (som till stor del ägs av textilfabrikanterna) och troget uppbäckade av damtidningarna lanserade man maxi/midimodet.

Detta mode är för de flesta estetiskt mindre tilltalande, det är opraktiskt för en aktiv kvinna, mer svårskött och väsentligt dyrare. Under stora protester från många håll genomför man sin gemensamma (!) satsning. Den får inte misslyckas — alltför stora intressen står på spel.

Den misslyckas inte heller: i butikerna finns nu nästan bara långt, i modereportage och annonser visas bara maxi/midi. Ett socialt tryck har redan skapats, som tvingar de flesta att mot sin vilja acceptera det nya. "Välståndet" mätt i bruttonationalprodukt har ökat. "Välfärden" har minskat.

Enligt min mening illustrerar denna modediskussion på ett åskådligt sätt de mekanismer som arbetar i vår blandekonomi. I den liberala ekonomiska teorin, som alla näringslivsekonomer hänvisar till, heter det ungefär så här: "Företagen strävar i hård konkurrens att tillfredsställa konsumenternas behov. Man utbjuder varor på marknaden och konsumenten väljer på ett rationellt sätt de produkter, som maximerar hans nytta. De företag, som bäst tillfredsställer konsumenternas önskemål blir kvar på marknaden, de andra slås ut. Därmed får produktionen automatiskt den inriktning, som bäst överensstämmer med konsumenternas önskemål. När företaget maximerar sin vinst, maximeras samtidigt samhällets totala nytta."

Den liberala teorin kan kritiseras med olika in-

fallsvinklar. I det här sammanhanget är en aspekt särskilt väsentlig:

Vår produktionsapparat är till mycket stor del beroende av försäljning av allehanda privata konsumtionsvaror. (På längre sikt kan resurserna naturligtvis tas i anspråk för andra ändamål — genom socialisering.) Företagen är därför mycket marknadsinriktade och inställda på hög omsättning. På grund av teknikens utveckling, stordriftsfördelar och massproduktionens segertåg används allt större och dyrbarare maskiner i produktionen — dessa måste betalas av en allt större försäljning. Genom massiv reklam (2 miljarder 1968) i snart sagt alla medier förhärligas privatkonsumtionen som livsform. Genom ständiga kvasiförbättringar av varorna (ny förpackningsfärg, ny form på tvålen, ny formgivning av dammsugaren) skapar man ett miss-

nöje hos mänskorna med det de har. Genom så kallat inbyggt slitage (mer eller mindre dolda kvalitetsförsämringar) ökar man försäljningen ytterligare. Maxi/midimodet exemplifierar alla dess försäljningsknep.

Ur samhällets synpunkt är detta produktionsmönster naturligtvis inte "optimalt" — det är horribelt. I en värld med knappa resurser och med den offentliga konsumtionen (daghem, god arbetsmiljö, ren luft, gemenskapslokaler) katastrofalt eftersatt innebär systemet ett makabert vansinne.

Maxi/midimodet är således ett av många exempel på det kapitalistiska produktionssystemets exploatering av mänskorna. Det är emellertid ett utmärkt åskådningsexempel, som lämpar sig väl vid all agitation. Det finns hos många kvinnor ett latent missnöje över denna nya tvångströja. Det gäller att kanalisera denna irritation och betona varifrån det hela leder sitt ursprung.

Medan vi kämpar vidare för ett socialistiskt samhälle får vi nöja oss med det enda vapen den liberala ekonomin ger oss: köpstrejck! Bojkotta maxi/midimodet!

Elisabeth Mossler

1.

2.

3.

4.

3. Lätta, varma, lediga och rörliga sysslar tre generationer med trädgårdsarbete och cykling. Hagar i blått jersey-dräkt från Twilfit och polojumper i rött-vitt-randigt, Eva i handtryckt klänning, svart-vit, från Pakistan, Katja i roströd Twilfit-dress.

4. Samtal över generationsklyftan: Eva behagfullt nedsjunken i handtryckt skjortklänning från Pakistan, Katja i handbroderad klänning med korsstyggn i svart-rött, från Rumänien.

Foto: Jean Montgrenier.

MOT MAXIMODET- för en färgrikare, gladare stil

Ger inte höstens maximode ett intryck av åter till 1800-talet? Nu fattas bara muffen också, så är kvinnorna åter bokstavligen bundna till händer och fötter. Och om det nu absolut skall vara långt, varför måste det vara så fult? Varför måste snittet på kläderna vara så missklädsamt, färgerna så dystra och mönstren så murriga?

Men det finns andra kläder som skulle kunna vara en motvikt. Nämligen de asiatiska, afrikanska och även de rumänska, bulgariska och ungerska kläderna.

Under min rundvandring i olika affärer stannade jag längst i en indisk affär.

För tre till fyra år sedan började indiska kläder bli mer populära. Egentligen var det väl Beatles, som, genom sitt intresse för indiskt tänkande och indisk musik, blev orsaken till att allt flera ungdomar började klä sig i tunikor, indiska skjortor och andra mjuka bomullsplagg. Främst var det de s. k. hippies som anammade den indiska stilen.

Så småningom började emellertid fler och fler människor i alla åldersgrupper att klä sig i de handbroderade, handsyddna kläderna. Man började tröttna på syntetiska material och även på strikt konfektionssydda modeller. Man började längta efter mjuka, följsamma tyger, som ger en mera naturlig kontakt med kroppen än nylon, terylen m. m. Man började längta efter klara, starka färger och fantasifulla, ej så återhållsamma mönster, som har förekommit i Sverige de senaste årtiondena, då man tyckt sig märka en slags rädsla dels för att väcka uppseende, dels för att bli betraktad som en människa med vulgär och skrikig smak. "Det ser så fint ut med grått." Kanske började det också bli ett slags status att bära handsytt. Men kort sagt, man började lägga av sin grå musskepnad och gå in för en gladare stil.

Detta gick sextiotalets ungdom i spetsen för, kanske mycket som en protest, dels mot det västerländska effektivitetstänkandet, dels också av medkänsla för folk som behöver exportera för att få igång sin industri. Detta var tecken på en ny tid, en ny värld på frammarsch. Vad är då tecken på en helt annan inställning hösten 1970 om inte dessa gummor som traskar fram på gatorna i sina 1800-talskläder? Symboliserar inte dessa kläder även ett tänkande, som visar att klockan vridits tillbaka ett ganska kraftigt varv?

Var inte den korta kjolen ett tecken på kvinnans möjlighet att ta sig fram utan hindrande tygmassor kring benen? Om vi för den skull inte tycker det är varken vackert eller nödvändigt med sådana över-

drifter som att exponera hela låren och halva stjärten, måste vi väl ändå erkänna, att det är bekvämare att slippa hålla upp kjolarna när man går upp på en buss eller uppför en trappa.

Men vartefter de asiatiska och även afrikanska länderna får sälja mera till europeiska länder kommer deras möjlighet att utöka sin industriella kapacitet att bli större, deras kläder kommer mer och mer att bli maskingjorda och serietillverkade. Hur kommer detta att inverka på den framtida marknaden? Kommer detta att göra kläderna mera lika de europeiska och finns det då någon anledning att köpa t. ex. indiska kläder framför andra? Just nu är det ju det handgjorda, det pittoreska och framför allt de billiga priserna, som gör dem eftersökta.

Dessa problem är man medveten om, enligt innehavaren av den indiska affären. Men framför allt Indien har en sak som inte andra länder har. Något nytt. Och det är nyheter som uppköpare är ute efter. Indien har bomull. Vad är det då för märkvärdigt med Indiens bomull, som gör att den skiljer sig från annan bomull? Det är kanske inte bomullen som sådan, utan det är det färdiga tyget. Indien kommer att satsa på crépebomull, ett tyg som genom en speciell spinningsmetod erhåller en elasticitet, som gör det behagligare att bära, lättare att tvätta och dessutom inte kräver någon strykning. Och som just p. g. a. sin elasticitet inte har den hårdhet som i regel non-ironbomull brukar ha. Denna spinningsmetod har länge praktiserats, men inte tidigare uppmärksammats.

Man kommer alltså mer och mer att gå in för att höja tygnas kvalitet och med detta följer, för att tillfredsställa europeisk smak, s. k. sobrare modeller. Kanske det typiskt asiatiska kommer att försvinna. Men ännu så länge existerar småindustrin och de plagg som finns att köpa i nedanstående affärer kommer i regel från sådan småindustri.

Afro-Art, Regeringsgatan 8—9

Arbetar helt på ideologisk basis. Säljer endast hantverksvaror från de flesta afrikanska länder samt några länder i Sydamerika. Vinsten går tillbaka till länderna, där ofta kooperativa företag står för leveranserna.

Afro-asiatiska Import AB (butik India), Norrtullsgatan 25

Säljer kläder från Indien, Marocko, Turkiet.

Boutique Ann-Margreth, Surbrunnsgatan 58

Kläder från Pakistan.

Fatima Boutique, Tegnérgatan 43

Kläder från Indien, Pakistan, Algeriet, Tunisien, Marocko.

Folkloristisk stil från Bulgarien, Ungern, Rumänien.

Smycken från Senegal, Tanzania.

2.

Indisk Butik Black Sheep,
Drottninggatan 100
Kläder och smycken från Indien.

Tokio, Slöjdgatan 8, Drottninggatan 88, Solna torg
Kläder från Indien, Pakistan.

Indiska Utställningen, Regeringsgatan 28 och 47
Kläder från Indien.

Papegojan, Regeringsgatan 22

Kläder från Marocko m. fl. afrikanska länder samt Indien.

Specialbeställer bl. a. skjortor från Marocko.

Priserna håller sig för tunikor i bomull med och utan broderier från 26 till 50 kr i samtliga affärer.

Finare och något längre tunikor upp till 95 kr.

Byxdress i bomull för inne- och sommarbruk kan man få för 56 kr.

Elegantare byxdress med broderi på jacka och byxor från 125 kr.

Vackra handgjorda halsband från 20 kr.

De fotograferade kläderna kommer från Butik Black Sheep, Drottninggatan 100.

Hjördis Levin

PS

Vill man iklädd en vacker tunika smaka på indisk mat kan man äta:

Bhuna Meat, skuren biff med ananas och grönsaker. Kryddad med paprikapulver, vitlök, currypulver, rödpeppar. En aning sött kanske, men med en ursinnigt stark eftersmak, som ändå lär vara anpassad efter svenska tungor.

Meat Curry, små lammköttbitar med saffransfärgat ris. Kryddat med vitlökpulver blandat med vitlöksmör, kryddpeppar och massor med torkad lök.

Chicken Curry, kyckling med ris. Kryddad med tomat, currypulver, kryddpeppar och lök.

Samtliga rätter med brinnande eftersmak.

Varning för att dricka vin till, i varje fall rött. Servitrisen på restaurang De Svarta Fåren vid Stortorget berättade, att endast vatten eller mineralvatten är lämpligt till indiska rätter.

HL

1. Bomullstunik med broderi i rött, orange, blått och vinrött samt med infällda spegeldekorationer. Pris 45-48 kr.

2. Indisk muslinklänning i olika färger och mönster. Pris 55 kr.

3. Tunik i indisk bomull. Mönster i vitt och brunt. Pris 38-40 kr.

4. Tunik i beige indisk bomull med broderier i brunt, grönt, vinrött och andra färger. Pris 45 kr. Finns också i helsiden. Pris 120 kr.

Foto: N. Khan.

3.

Former sökande ett gemensamt

För drygt ett år sedan, i augusti 1969, avled skulptören Martin Holmgren, bara 47 år gammal.

Martin Holmgren hörde inte till de mycket kända konstnärerna. Hans väsen var inte sådant; han var skygg och tillbakadragen. I hög grad var han en skulptör för konstnärerna och konsthistorikerna. Han uttryckte sig så komprimerat att det kan vara svårt att få en direkt kontakt med hans verk.

Men det är värt mödan att försöka förstå vad Martin Holmgren hade att säga. Han arbetade oerhört intensivt och vad han bearbetade och uttryckte i sina verk var hans egna problem, de svårigheter som en ovanligt ärlig och sårbar människa möter när hon skall anpassa sig till en omgivning, till tillvaron. Med andra ord, allmänmänskliga problem.

Den unge norrlänningen Martin Holmgren kom 18-årig till Stockholm och blev antagen på Konstakademiens

skulpturlinje. Han blev tidigt uppmärksam och fick stipendier. 1952—53 kunde han tillbringa i Paris och där upplevde han i sin kropp stors stadsmänniskans dilemma. Eller kanske riktigare uttryckt: vad som händer med en ensam människa som placeras "vid en vidsträckt boulevard med tung trafik" — för att låna ett namn från ett av hans verk. Förutom mor-och-barn-motiv är detta vad han arbetar med under Paris-tiden: människan som en del av en miljö. "Trafikmiljö", "Karusellskötaren", "Modern i spårvagnen", "Studie över människa i dynamisk miljö" är viktiga verk från denna tid. De handlar alla om människans ensamhet, hennes möjlighet att överleva i en hårt teknokratisk värld. Det märkliga är att Martin Holmgren redan 1953 ssyselsattes av problem som nu upptar oss alla.

Oversvämningen i Holland 1952, Ungernkatastrofen 1956 skar in i Martin Holmgrens privata problematik. Det

2.

verkar som om Martin Holmgrens tro på en lösning "trots allt" fått en allvarlig knäck. Det klot som han tidigare har använt som symbol för harmoni, fullhet, bryts sönder, krossas till ett granatspliter i skulpturen "Ungersk dag" och "Katastrofkonstruktion". Men en annan skulptur ger han namnet "Former sökande ett gemensamt centrum".

Under några år omkring 1960, då han bland annat reste i Jugoslavien, tycktes Martin Holmgren finna något slags syntes. Människorna försvinner ur hans skulpturer, blir delar av ett landskap i den skulpturserie som han kallar "Skapland".

1.

centrum

Under sina sista år arbetar Martin Holmgren mycket med kyrkliga utsmyckningar. Han samlar väderlekskartor och studerar isobarer. Som seglare ger isobarlinjerna honom viktig information, som skulptör uppfattar han dem som symboler för auktoriteter ovanför människornas huvuden. Det är nu han får beställning på de monumentalverk som helt upptar hans sista år: en skulptur för Långbro sjukhus, för Akademiska Sjukhuset i Uppsala, som kommer på plats våren 1971, "Isobartema" som nyligen invigdes i Humlegården i Stockholm.

I många skolor och på offentliga platser finns skulpturer av Martin Holmgren. Med dem alla menade han någonting. Nu kommer det en stor utställning på Moderna museet i november, som eventuellt också vandrar vidare till Göteborg. Man kan hoppas att den kommer att göra klart för många människor vilken bra konstnär Martin Holmgren var. Att många kommer att uppfatta den tidsanalys som finns i verk som "Människa nära vidsträckt boulevard med tung trafik."

Martin Holmgren uttryckte sig lika klart och exakt också när han skrev, lika lakoniskt. Betraktar man hans skulpturer och läser hans aforistiska dagboksanteckningar kan man kanske ändå få ett grepp om vad Martin Holmgren ville säga.

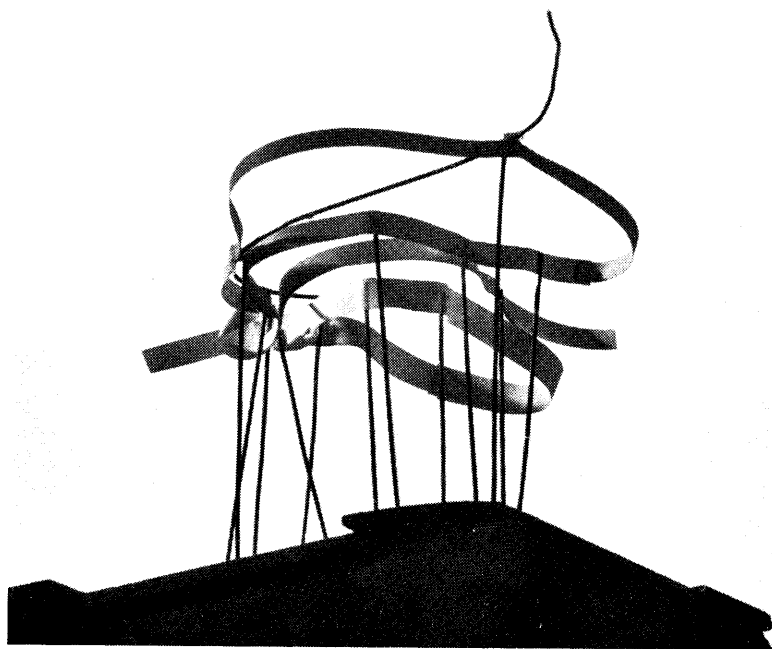
K. W.

1. Martin Holmgren och skulpturen "Former sökande gemensamt centrum".

2. "Flicka med störhjälm".

3. "Isobar-dunge". Modell.

4. "Människa nära boulevard med tung trafik."

3.

Att skulptera är att ta ställning.

Allt som inte innehåller ett löfte skall du rensa undan.

Man skall ej tillföra naturen något — endast hänvisa till den.

Vi investerar med varje hus en mängd räta vinklar i vår miljö, vi jämnar ner till plus minus noll när vi bygger. Nivåkurvornas auktoritet beskärs. Isobarerna är de nivåkurvor vi möter när vi flyger. Kondensslingorna efter reoplanen bandar den blå himlen.

Att med skulpturen ge ett stöd för ögat och människan, en riktpunkt i en hårt urbaniserad, teknokratisk arkitektur och miljö. En vilopunkt.

Man måste redovisa allt tvivel för att kunna redovisa (all) tro.

Att "lyckas" förutsätter begränsade målsättningar — begränsade krav.

4.

Apropå djungeln...

Jag sitter med en månadsgammal tigerkatt i knäet. Då jag tog hand om den var den inte mer än någon vecka och kunde varken se eller gå — alltför liten egentligen för att bli skild från sin mor. En vän på besök från Phnom Penh hade köpt den som leksak till sina barn, men då han inte förstod sig på att mata den och insåg att han inte skulle kunna få den levande med sig hem, gav han mig den. Ett litet offer för människornas tanklöshet: för en futtig kronas skull berövades en mor sina båda barn varav den ena dog redan efter ett par timmar. Och detta är bara ett exempel av många, för vad allt fraktar inte de kinesiska köpmännen till staden av djurungar: markattor, gibbonar, tigrar, rådjur... En apunge kan man komma åt bara genom att döda deras mor, och det är särskilt tragiskt ifråga om gibbonen, eftersom denna charmerande människoapa nu hotar att dö ut.

Phnom Kulens fauna är hårt utsatt; överallt i skogen ligger det fallgropar och hänger det snaror, och kilometer efter kilometer är ingenting annat än rader av fällor. Här i vår by utgör villebrådet ett tillskott eller en omväxling i kosten, men det finns andra byar där man knappast har något lantbruk alls utan lever på vad man kan samla i skogen av såväl växter som djur. Jag kan inte påstå att jag är glad då jag ser männen bära iväg med tjogtals fällor eller komma släpande på sköldpaddor, piggsvin, meterlånga ödlor och jag vet inte allt. Ändå är jag medveten om att den skada de gör i viltbeståndet är ett intet mot den som vi västerlänningar gjort och gör oss skyldig till. Det är först när vi kommer med våra skjutvapen och andra moderna påfund, som dödan det blir allvarligt, t. ex. den nattliga jakten från bilar, där ett dödande skott lossas mot varje ögonpar, som glimmar fram i det bländande ljusskenet utan att hänsyn tas till varken art, kön eller ålder. Och det var först när vi förde in vår kortsiktiga vinningspolitik, som utrotandet av hela arter blev ett faktum. I Afrika t. ex. lät europeiska regeringar, oförmögna som de var att på hemmaplan kunna ordna försörjningsfrågan för sina växande befolkningar, organisera hela massakrer på villebråd. Där arterna inte helt försvann decimerades djurstocken till det otroliga. Den rent luxuösa efterfrågan på skinn och pälsverk förde till liknande resultat: chinchillan i Sydamerika är så gott som försvunnen, giraffen i Afrika (vars hud blev till sandaler och svanshår flätades till armband) likaså, och redan vid sekelskiftet hade boerna lyckats utrota guagga-seborna tack vare ett effektivt "jaktssystem": hela hjordar jagades utför branten av ett stup! Rofferiet på

elfenben är et klassiskt exempel; på de afrikanska elefanter som nu lever i reservaten sätter människan av i dag en desperat förhoppning: att dessa hjordar, väl skötta (!), skulle kunna utgöra ett bidrag till att hjälpa henne igenom den världshungersnöd, som beräknas vara ett faktum om ett par tiotal år. En sådan köttreserv hade också de amerikanska bisonoxarna kunnat bli; man har uppskattat deras antal till 50 miljoner för bara ett sekel sedan. I stora hjordar strövade de över den nordamerikanska kontinenten, tätt följda av indianerna, vars främsta föda de utgjorde. I och med de vitas ankomst började ett massdödande så effektivt att arten vid sekelskiftet var nästan utdöd — endast i sista ögonblicket lyckades man rädda några hjordar till reservaten. Ett dödande som i sin meningslöshet kan anses som karakteristiskt för den vita rasen: genom att förinta bisonoxarna berövade man landets rättmätiga invånare deras möjlighet att existera. Det är sant att man också tog vara på köttet; men så "dyrbar" var tiden redan då att det ansågs mer lönande att skjuta en ny ox än att vända på den redan fallna för att ta vara på köttet på den sida, som låg neråt.

Man räknar med att 600 däggdjursarter nu håller på att försvinna runt om i världen. Under bara de senaste två åren har 110 arter dött ut; till en början skedde detta med en hastighet av en art vart femtionde år, under 1800-talet blev det till en var adertonde månad, och nu är det en om året. Motsvarande förhållanden inom fisk- och fågelvärlden är förtiga. Som parentes kan nämnas att i Indien, där djurens liv respekteras av religiösa skäl, har under motsvarande tid inte en enda art försvunnit. Denna decimering av faunan är vad vi vita lämnar i arv till kommande släkten, och trots att vi har hungersnöden för dörren och borde sätta in alla våra gemensamma krafter på att söka mota den, tillåter vi det västerländska profitsystemet att fortsätta. Så har t. ex. ett affärsföretag tecknat kontrakt med ett afrikanskt land om 25.000 krokodiler utan att den minsta ekologiska undersökning gjorts eller kommer att göras, medan ett annat försäkrat sig rätten till sebrakött — för hundkonserver! Västvärldens samvetslösa vinningslystnad möter här u-ländernas skriande behov efter valuta — på längre sikt till bådas nackdel.

Den västerländska civilisationen har under de sista seklerna satsat allt på vetenskap och teknik. Det kunde blivit till oanad välsignelse för människosläktet. I stället blev det till instrument i de hänsynslösa makt- och penninglystnas händer, och därför står vi idag inför enorma problem, väl de största i mänsklighetens historia. Vår egen del av världen har vi lyckats förstöra med bl. a. storstadsbebyggelse och vägar, förblindade så av vår fartdyrkan och vårt storhetsvansinne att vi alldeles glömde bort att det var av själva jordens produkter, som vi alla till sist skulle leva. Luften vi skall andas är förgiftad av allsköns föroreningar, vattnet vi skall dricka likaså. Att bygga reningsverk för tätorternas avfallsprodukter gick inte ihop med kommunalpolitiken om synligt vinstgivande investeringar, och det gjorde det än mindre i industriföretagarnas moral om omedelbar förtjänst till varje pris och utan ansvar. Nu dör fisken i jungfruliga sjöar i Norrland därför att det faller ner svavelsyra i regnen, ditförd som svaveldioxid av vindarna från städer och industrier hundratals mil borta. All fisk från t. ex. Väneren är förbjuden för försäljning därför att den innehåller kvicksilver, utsläppt från industrierna, i för människan direkt skadlig mängd. Det påstås att Köpenhamn funderar på att ta sitt dricksvatten från Vättern; då tycks de styrande inte ha klart för sig att Vättern håller på att gå samma öde till mötes som Bodensjön och Lago di Como, som inte lär kunna

renas i historisk tid med nu kända metoder. Samtidigt som naturtillgångarna minskar katastrofalt växer jordens befolkning med explosionsartad hastighet. Människans reproduktionsförmåga tycks vara obegränsad — ”om tio år måste barnbegränsning komma att betraktas enbart som en medicinsk, inte en politisk eller teologisk fråga. Det kommer att bli lika naturligt att varje kvinna steriliseras efter sitt tredje barn som det nu är med vaccinering”. Även om vi helst vill tro att detta problem gäller länder långt borta, som vi inte alltför allvarligt behöver engagera oss i, kan vi dock inte komma ifrån att också Europa är överbefolkat. Medan Indien har en befolkningstäthet av 160 människor per km², är motsvarande siffra för England 230. Att engelsmännen bättre än indierna klarat sitt överbefolkningsproblem beror på olika faktorer, av vilka den inte minst betydelsefulla är plundringen av länder på andra sidan haven. Och det är på samma ohållbara grund, som vårt eget välstånd vilar; att köpa råvaror till underpris från fattiga länder och sälja dem tillbaka, som industriprodukter, till överpris, är den moral, som fortfarande präglar i-ländernas handel med u-länderna. Men det förbigår vi med tigande tystnad, i motsats till den futtiga lilla procent, som vi efter mycket diskuterande kan anse oss i stånd att storslaget erbjuda som ”hjälp” åt u-länderna.

Phnom Kulen kan anses som ett världen i miniatyr, för här råder i liten skala de stora världsproblemen. Jakten i skogen vore kanske inte så allvarlig, tvärtom skulle den kanske vara en av de faktorer som sörjer för balansen i naturen, om den stod i proportion till förekomsten av villebråd. Det gjorde den säkert förr, då människornas antal var begränsat, och det var det inte minst på grund av stor barnadödlighet. Men så kom vi västerlänningar och blandade oss i också där med vår typiskt kortsiktiga politik. För vi gav dem antibiotika och andra läkemedel, så att barnen inte dog så mycket som förr. ”Gav” är ett vackert uttryck, för vi sålde dem till höga priser. Kanske trodde vi att vi gjorde en god — ”human” — gärning? Det fullkomligt ansvarslösa sätt, på vilket okunniga lekmän får lov att handskas med de starkaste gifter låter emellertid ana att det låg mer av profitlystnad — ”att få en marknad” — än av människokärlek bakom detta handlande. Vid minsta infektion, där kanske en enkel behandling med tvål och vatten skulle vara lika effektiv, använder man t. ex. de kraftigaste antibiotika; att man inte fullföljer kuren utan avbryter den då man känner sig ”frisk”, säger sig väl självt. Det är sant att

detta lett till en folkökning — men vad vet vi vad detta kommer att få för efterverkningar i framtiden, i form av immunitet, biverkningar, förgiftningar? De läkare, som en gång skall reda upp i detta medicinförgiftningens virrvarr är allt annat än avundsvärda. Det faktum att vi räddar barnen från en relativt snabb sjukdomsdöd för att i stället låta dem tyna bort i en långsam svältöd (som t. ex. i Indien) talar inte heller för någon humanitet. Men låt oss vara snälla och säga att vi handlat i god tro, d. v. s. utan tanke på konsekvenserna. Så har vi dagens resultat, som här på Phnom Kulen är att varje familj har i genomsnitt fyra barn, vilket ju är två för mycket för att jämvikten skall kunna bibehållas. Ekonomin i detta lilla samhälle som direkt bygger på naturtillgångarna, hotar nu att rasa samman. Det har ännu inte skett utan skog och mark ger ännu allt vad man behöver och dagens liv skiljer sig därför inte till det yttre från gårdagens. Liksom skandinaverna lever Phnom Kulen-borna i en lyckligt sluten liten värld, som har nog i sig själv, och så länge allt går sin gilla gång har man inget intresse av att tänka på framtiden eller de stora sammanhangen. Dock bör det påpekas att dessa människor, i motsats till våra landsmän, än så länge saknar bakgrund för att kunna tillgodogöra sig en upplysningsverksamhet liknande vår, även om de hade någon. Det är därför naturligt att de med misstro, förvåning och rädsla möter den omvälvning, som nu tar form i deras samhälle.

Det som gav larm här var att vattenståndet i den flod, som förser hela Siem Reap-slätten med vatten, började sjunka. Då floden har sina källor häruppe var det inte svårt att sätta vattenminskningen i samband med skogens försvinnande. Regeringen handlade med beundransvärd snabbhet och beslutsamhet, och från och med nästa säsong är all bränning av skog förbjuden. Det för emellertid med sig att invånarna inte längre kan odla sitt ris, vilket är deras huvudnäring. Regeringen har erbjudit dem risfält och bostäder nere på slätten, men av mänskliga skäl vill de inte flytta. Inom parentes sagt hoppas vi att det heller inte skall bli nödvändigt, eftersom det verkar som om deras lantbruk kunde omorganiseras med tonvikten lagd på frukt- och grönsaksodling.

Här liksom i alla tropiska djungelområden byggs nämligen risodlingen på svedjebruk. Ett stycke skog bränns och förvandlas till risfält, men redan efter en säsong är den magra jorden utsugen och överges, och ett nytt stycke skog förvandlas till aska. I sig är detta system inte sämre än andra, för de brända områdena blir liggande som spridda öar inne

i skogen, som fortsätter att fungera som vattenreservoar och temperaturutjämnare, samtidigt som den förser de övergivna fälten med frö till ny beväxning. Efter 12 till 15 år har växtligheten repat sig så pass att det lönar sig att bränna på nytt, och på så vis får man ett slags växelbruk, där man åtminstone vart femtonde år återvänder till samma mark, samtidigt som den övriga, ursprungliga skogen kan lämnas i fred. Kanske är det skäl att betona att den frapperande snabba växtligheten i tropikerna omfattar ris, buskar och småträd av ringa värde, medan en någorlunda fin skog behöver en växttid på 60 år och en äkta tät djungel på tre vegetationsvåningar ett par hundra år. Katastrofen kommer därför med en växande befolkning, eftersom då fler och fler orörda skogsområden måste tas i bruk, så att till slut hela djungler försvinner. För bara ett tiotal år sedan ansåg de modernt skolade européerna djungeln som något onyttigt, farofyllt och inte minst hindrande för mänskliga företag. Ju mer som kunde omvandlas till odlad mark, desto bättre! Av bittra erfarenheter vet vi nu att skogen i många trakter av tropikerna är den enda tänkbara formen för växtlighet, och likaså har vi lärt att där den en gång försvunnit kommer den aldrig tillbaka. De tropiska lerorna är nämligen otroligt fattiga på näringsämnen — kväve, fosfat, kali — som följd av att de under årmiljonernas lopp har blivit genomspolade av kraftiga regn, i motsats till våra leror, som under långa tider legat skyddade av isar. Emellertid har växterna här anpassat sig till förhållandena på så vis att de själva håller den största delen av näringen bunden. Då de dör nedbryts den hastigt i det varmfuktiga klimatet, och de så frigjorda ämnena upptas omedelbart av de levande organismerna. Härigenom hålls näringen i oavbruten cirkulation. Dessutom tjänstgör skogen som en vattenreservoar; under regntiden absorberas vattnet av dess rötter och blad, och under torktiden andas den sakteliga ut fuktigheten och skänker därvid svalka och friskhet, d. v. s. liv. När nu skogen bränns eller huggs ner, så att marken blir blottlagd, bryter solskenet genast ner den sparsamma humusen, och med den första säsongens regn rinner alla näringsämnen definitivt bort. När den nu humuslösa leran på nytt utsättes för solhettan, frigöres järn- och aluminiumhydraterna och kristalliserar sig till hårda lateritkakor, som ingenting kan växa i, ock öknen blir ett faktum. Hela Kambodja vilar med ett tunt jordlager på en sådan lateritgrund; det var för övrigt av sådan laterit, som khmeerna till stor del byggde sina tempel. I Afrika omvandlade de vita enorma arealer till kaffe-, bomulls- och

jordnötsplantager, som måste överges efter fyra till fem år eftersom jorden då var totalt utsugen. Halvökningar och öknar är vad vi lämnat till de nya svarta länderna som tack för lånet av deras en gång livsbejakande skogar. På sextio år har inte mindre än två tredjedelar av Afrikas djungler på detta vis blivit till steril öken; Afrika kallas nu "en döende kontinent".

Skogens försvinnande har också en annan, för oss människor ytterst viktig konsekvens, nämligen syresättningen av luften. Amerikanska forskare har funnit att lufthavet får allt mindre syre från växterna, och att detta beror på tre orsaker: "att miljontals hektar skog huggs undan varje år, att enorma arealer täcks med asfalt och betong, och att havets grönalger, som försörjer lufthavet med 7/10 av dess syre, hämmas häri av DDT-förgiftning". Redan i en halt av ett milligram på ett ton vatten verkar DDT förgiftande på algerna. Enbart USA sprider 70.000 ton DDT om året, en mängd som är tillräcklig för att fördärva 10.000.000 km² havsytta till ett djup av sju meter, eller en areal som är 20 gånger så stor som Sverige. Vi vet så gott som ingenting om DDT:s långtidsverkan; att det kan komma att allvarligt påverka syrehalten i luften är bara en av dess egenskaper. Vad vi däremot säkert vet är att det är ett av de stabilaste ämnen som existerar; utan att nedbrytas vandrar det nu runt till alla delar av världen och finns i praktiskt taget allting: vatten, mikrober, växter, djur, människor. Vi går själva omkring med en ständigt stigande mängd av det inom oss; och det till och med eskimåer som bor i trakter, där detta gift aldrig har använts. Nog kan man med bävan undra vad denna stigande halt av DDT i människokroppen så småningom kommer att leda till för förgiftning...

Detsamma gäller om de växtödande medlen, herbiciderna. Vi vet att de är ytterst stabila men vi vet ingenting om vilka skadeeffekter de i det långa loppet kommer att ge inte bara på växterna utan också på människor och djur. Ett av dem har man nyligen funnit verka på människan på så viss att lungornas luftblåsor växer samman, vilket leder till en långsam kvävning till döds, och det efter det att giftet för längesedan har lämnat kroppen. På grund av sin giftighet och den ringa kunskap man har om deras verkan är en del av dessa medel helt förbjudna i USA — vilket dock inte hindrar USA från att i år sprida 50 miljoner liter av just dessa gifter över Sydvietnam. Vilken framtida verkan det kommer att få vet vi som sagt inte; utom givetvis att växt- och djur-

värld kommer att försvinna och de människor, som eventuellt kommer att klara sig, kommer att bli fysiskt och psykiskt deformerade. Som om detta inte vore nog har amerikanerna till yttermera visso framställt en "förbättrad" form av den mikrosvamp, som i alla tider hotat och ibland förstört Asiens risodlingar. På denna nya variant lär inga motgifter kunna bita. Ingenting garanterar för att den inte kommer till användning en dag i detta krig utan ansvar och förnuft. I så fall kommer den knappast att hålla sig inom några militära gränser utan sprida sig över hela kontinentens risfält — och vilka konsekvenser det skulle få bör var och en som har en gnutta fantasi själv kunna räkna ut.

Kriget i Vietnam kostar på en dag lika mycket som hela FN-familjen använder under ett år. Det betyder att om detta krig (för att bara ta det som exempel som ligger oss närmast) fortsätter ett år till, har lika stora summor lagts ner på ödeläggelse som vi, i nuvarande blygsamma takt, skulle kunna använda till uppbyggnad under 360 år. I ljuset av att mänsklighetens hela vara eller icke-vara hänger på det närmaste halvseklet blir detta till en imponerande tidsrymd. Med nuvarande takt — och den lär i varje fall inte minska — fördubblar mänskligheten sitt antal vart trettiofemte år. Det innebär att år 2000 har jorden en befolkning av sex miljarder, och att den hundra år senare skulle vara uppe i 45 miljarder. Det är det knappa 150 år, alltså inte ens hälften av den ovannämnda 360-årsperioden. Men om jordens gräns till att kunna bära människor sätter även de mest optimistiska ekonomer just ett invånarantal på 45 miljarder; då skulle alla hittills orörda tillgångar vara tagna i bruk och alla leva på ett existensminimum. En del lär mena att vetenskapen skulle kunna lösa överbefolkningsproblemet genom att sända iväg människor till andra planeter. Men då bör nog alla de krafter, som nu läggs ner på destruktionsmedel runt om i världen, omedelbart koncentreras på denna nya uppgift. Det skulle nämligen komma att röra sig om ett "passagerarantal" av inte mindre än 100 miljoner människor per år!

Idag har bladen glittrat i fuktgrön livsbejakelse i den kambodjanska djungeln, idag har otaliga människor, djur och växter dömts till undergång i det vietnamesiska grannlandet. Idag har vi på ödeläggelse kastat bort ännu ett helt års möjlighet till uppbyggnad, och idag har 150.000 nya små människoanlag sett dagens ljus. "Det finns idag 100 miljoner barn i världen, och av dem kommer 65 miljoner aldrig att nå vuxen ålder, därför att de skall svälta ihjäl".

Kickan Hansen

Flora Tristan

”Mitt konstnärliga centrum är i min hjärna och ingen annanstans, och jag är stark därför att jag aldrig låter mig vilseledas av andra och för att jag skapar av det som jag har inom mig.”

De orden, som Paul Gauguin en gång skrev till sin danska hustru, Mette Gad, kan uppfattas som något av hans andliga testamente. Envist och självförbrännande kämpade han för sitt konstnärliga mål under en livsfärd som förde honom från Paris till Söderhavet, från civilisation till en primitiv tillvaro under svåra påfrestningar. Men även om detta självförverkligande genom konsten var det väsentligaste för honom tog han vid många tillfällen under sina år på Tahiti och Marquesasöarna parti för infödingarna mot kolonistörerna, och han förde denna kamp modigt och häftigt.

Paul Gauguin föddes revolutionsåret 1848, på själva den dag då revolten blossade upp, den 7 juni, i Paris, och han hade också ett revolutionärt påbrå. Hans far, Clovis Gauguin, hade medverkat i en radikal tidning och tvingades gå i landsflykt med sin hustru Aline, en femårig dotter Marie och den treåriga Paul, när Louis Napoléon gjorde sin statskupp 1851. Den lilla familjen reste till Peru, där hustrun hade inflytelserika släktingar. Men under färden dit insjuknade Clovis Gauguin och hans döda kropp fick sänkas i Maghellsansundet.

En del av den kompromisslöshet och frihetslängtan som fanns hos Gauguin var säkert ett arv från fadern. Men betydligt färgrikare var släkten på hans mors sida och främst av allt gäller detta modern, Flora Tristan. Hon var en av de första ”kvinnosakskvinnorna” i Europa, lidelsefull socialist och förkämpe för kvinnorna — och tydligen en sällsynt fängslande personlighet.

George Sand kallade henne härsklysten och häftig, men hon var också högt begåvad, lidelsefull och livshungrig. Hon härstammade från en mycket mäktig spank-peruansk adelssläkt och hade utan tvivel inkablod i ådrorna. Hennes farbror hade genom spekulationer skapat sig en enorm förmögenhet i Peru. Under sina barndomsår — hennes far var kapten i spanska livgardet — fick Flora säkert ofta höra talas om sin rike och givmilde farbror på andra sidan havet, Don Pio. När fadern dött flyttade modern till Paris, där Flora växte upp till en ovanligt vacker ung kvinna. Artonårig giftes hon bort med en litograf och födde honom i rask takt tre barn, två söner och en dotter, Aline. Men vid det laget hade hon också fått nog av äktenskapet med den beundrande men tråkige och obetydliga Chazal.

Flora Tristan, Paul Gauguins mormor, 1838.

Hon placerade barnen hos sin mor och tog själv plats som barnjungfru hos en engelsk familj.

Drömmen om den fina släkten i Peru levde inom henne, och hon beslöt sig för att resa dit. När hon kom till Don Pios stora hus, som myllrade av släktingar, tycktes den rike mannen till en början förtjust över att ha begåvats med en ung, vacker brorsdotter. Men — om pengar ville han inte tala. Allt han erbjöd henne var ett årligt apanage på 2.500 francs.

Drömmen hade brutit. Flora, en antingen-eller-kvinna, kände sig utstött av sin släkt, ursinnig och förtvivlad. Nu ville hon kämpa för att återfå sitt människovärde, som Folkets dotter. Hon skrev artiklar för arbetartidningen *La Phalange* om ensamma kvinnors svåra ställning och i *En parias luffarliv* berättade hon förbluffande öppenhjärtigt om sig själv och sitt ganska vidlyftiga liv. Genom Victor Considérant, redaktör för *La Phalange* och drivkraften inom den socialistiska rörelsen, kom hon

med i kampen för arbetarklassens medborgerliga rättigheter.

Samtidigt tvingades hon till en förnedrande kamp med sin övergivne äkta man om vem som skulle ha hand om barnen. Han anmäldes t. o. m. för blodskam och satt tre månader i fängelse, där han tyvärr fick tid att läsa **En parias luffarliv**. När han släpptes fri övade han sig i ett halvår att skjuta med pistol. En dag inväntade han Flora vid hennes bostad på Rue de Bach. Skotten träffade i bröstet, men hon lyckades kasta sig in i en butik och undkom levande. Den process som följde hörde till årets mest skandalomsusade. Chazal dömdes till 20 års straffarbete.

Även om Floras rykte blivit ganska skamfilat hade hon ändå vunnit en frihet, som hon kunde utnyttja fullt och helt. Hon kastade sig åter in i sitt sociala arbete. Sin dotter Aline satte hon i lära som modist — hon skulle bli "arbeterska". Hon återvände till London för att lära sig "principerna" i

det sociala arbetet", och redogör grundligt för sina erfarenheter i boken **Vandringar i London**. Hennes nästa verk var stort och ambitiöst upplagt: i det sociologiska verket **Arbetarnas förbund** ville hon visa möjligheterna att samla arbetarklassen i ett enda stort, internationellt förbund. Boken väckte stor uppmärksamhet men också häftigt motstånd.

Hon beslöt sig för att propagera för sina idéer genom att göra en föreläsningsturné genom Frankrikes viktigaste industristäder. Under åtta månader besökte hon tjugo större och mindre städer, bl. a. Lyon. Men turnén tröttade ut henne, i september 1846 insjuknade hon och när hon mot slutet av månaden kom till Bordeaux drabbades hon av hjärnblödning. Hon kämpade som hon hade levat, hårt, oförsonligt, mot sjukdomen, men den 14 november måste hon ge upp. Hon var då endast 41 år gammal. Ett år efter hennes död gifte sig hennes dotter Aline med Clovis Gauguin och två år senare, 1848, föddes i detta äktenskap Paul Gauguin.

Katja Waldén

Vår tid är så fylld av ting

Vår tid är så fylld av ting.
Fullproppad med saker av
porslin
plast
papper.

Vi nöts mot dem
och trängs med dem.

Våra ögon behöver vila från tingen.
Vi längtar efter tomma rum
efter plats att andas.

Vi behöver gå ut och se himmel och hav
utan att ha bagage med oss.

Bara gå som vi är
med ansiktet mot vinden
och låta oss smekas.

Kanske porslinet krossar oss en dag.
Plast och papper kanske kväver oss.

Vi kommer inte att orka med tingen.

Dammet som lagrar sig på dem
kittlar våra näsborrar.
Våra ögon vill sluta sig
inför virrvarret av samlat gods.

Vi kommer att fly från tingen.
Men de kommer att förfölja oss,
tränga sig på oss
med fräcka åtbörder.

Vår tid är så fylld av ting,
och vi är barn av vår tid.

Ur **Blå safir**. Av Hjärdis Levin. Utgiven av Förenade Författare,
Stockholm 1965. 60 sid. Pris 9 kr.

Daghem och samhällsekonomi

För att klargöra de ekonomiska konsekvenserna för stat och kommun av ett ökat daghemsbyggande har LO:s familjeråd givit Bengt Jönsson vid Nationalekonomiska institutionen vid Lunds universitet i uppdrag att redogöra för de samhällsekonomiska aspekterna på daghemmen. Resultatet har presenterats i en skrift — **Daghem och samhällsekonomi**.

Skriften innehåller bland annat följande kapitel

Familjeekonomisk kalkyl

Efterfrågan på daghemsplatser

Vad innebär daghemsplatser för familjen?

Varför finns det för få daghemsplatser?

Vad kostar våra daghem?

Komunalfinansiell kalkyl

Kommunalekonomisk kalkyl

Landstingsfinansiell kalkyl

Statsfinansiell kalkyl

Totalfinansiell kalkyl

Samhällsekonomisk kalkyl

Produktionsekonomisk kalkyl

Hur bör daghemmen finansieras?

Tabellerna 4 och 5 är hämtade ur kapitlet "Kommunalfinansiell kalkyl", tabell 6 ur "Landstingsfinansiell kalkyl", tabell 7 ur "Statsfinansiell kalkyl" och tabell 8 ur "Totalfinansiell kalkyl" samt tabell 9 ur kapitlet "Hur bör daghemmen finansieras?"

Tabell 4. Kommunalskatteinkomsternas ökning vid olika inkomstalternativ

Hustruns inkomst	8 000	13 000	17 500	20 000	30 000	40 000 kr
Ökad kommunalskatt genom hustruns förvärvsarbete*	150	850	1 450	1 800	3 200	4 850 kr

* Primärkommunal utdebitering 14 kr per skattekrona. Hustrun har antagits ha den lägre inkomsten av makarna och alltså tillförts förvärvsavdraget.

Tabell 5. De kommunalfinansiella effekterna på kort sikt av ökat daghemsbyggande

	12 000	17 000	22 500	25 000	30 000	40 000
Männens inkomst	12 000	17 000	22 500	25 000	30 000	40 000
Hustruns inkomst	8 000	13 000	17 500	20 000	30 000	40 000
Familjeinkomst	20 000	30 000	40 000	45 000	60 000	80 000
Inkomster/daghemsplats						
Ökade skatteinkomster	150	850	1 450	1 800	3 200	4 850
Daghemsavgifter	900	1 500	2 200	2 600	3 100	3 300
Statsbidrag	3 200	3 200	3 200	3 200	3 200	3 200
Summa inkomster	4 250	5 550	6 850	7 600	9 500	11 350
Utgift/daghemsplats	10 500	10 500	10 500	10 500	10 500	10 500
Kommunal nettoutgift	-6 250	-4 950	-3 650	-2 900	-1 000	+850

Tabell 6. Ökningen av landstingets skatteinkomster vid olika inkomstalternativ

Hustruns inkomst	8 000	13 000	17 500	20 000	30 000	40 000
Ökad skatteinkomst då hustrun tar förvärvsarbete (7 kr utdebitering)	100	400	750	900	1 600	2 450

Tabell 7. Det statsfinansiella nettot per daghemsplats vid olika inkomstalternativ

	12 000	17 000	22 500	25 000	30 000	40 000
Männens inkomst	12 000	17 000	22 500	25 000	30 000	40 000
Hustruns inkomst	8 000	13 000	17 500	20 000	30 000	40 000
Familjeinkomst	20 000	30 000	40 000	45 000	60 000	80 000
Ökad inkomstskatt (inkl. folkpensionsavg.)	1 950	2 700	3 400	3 750	5 850	9 150
Ökad indirekt skatt	1 000	1 400	1 800	2 000	3 000	4 000
Summa skatteinkomster	2 950	4 100	5 200	5 750	8 850	13 150
Bidrag till kommunen	-3 200	-3 200	-3 200	-3 200	-3 200	-3 200
Statsfinansiellt netto	-250	+ 900	+ 2 000	+ 2 550	+ 5 650	+ 9 950

Tabell 8. Totalfinansiellt netto per daghemsplats jämte ökning av familjens disponibla inkomst

	12 000	17 000	22 500	25 000	30 000	40 000
Männens inkomst	12 000	17 000	22 500	25 000	30 000	40 000
Hustruns inkomst	8 000	13 000	17 500	20 000	30 000	40 000
Familjeinkomst	20 000	30 000	40 000	45 000	60 000	80 000
Summa inkomster för stat, kommun och landsting per daghemsplats	4 100	6 850	9 600	11 050	16 750	23 750
Utgift per daghemsplats	10 500	10 500	10 500	10 500	10 500	10 500
Totalfinansiellt netto	-6 400	-3 650	-900	+ 550	+ 6 250	+ 13 250
Ökning i familjens disp. inkomst*	5 600	8 700	11 550	13 150	18 600	23 000

* Obs. att daghemsavgifterna och de indirekta skatterna ej är frändragna.

Hur bör daghemmen finansieras?

"Det har ofta i debatten framhållits att den nuvarande fördelningen av utgifter och inkomster mellan stat och kommun är felaktig. Man har ansett att staten borde höja driftbidraget till kommunerna. Hur stämmer detta med de beräkningar vi gjort? Låt oss jämföra det finansiella nettot för stat, kommun och landsting (se tab. 9).

Av tabellen framgår att kommunerna, som har att besluta om utbyggnaden av daghemsverksamheten, har det sämsta finansiella utbytet av utbyggnaden. Om vi ser i exempelvis kolumn 4, mannens inkomst 25.000 och hustruns 20.000 kr, framgår att kommunen för daghemsplatsen får betala en netto-utgift på 2.900 kr, medan staten erhåller en netto-

Tabell 9. Jämförelse mellan det finansiella nettot för stat, kommun och landsting vid olika inkomstalternativ

Mannens inkomst	12 000	17 000	22 500	25 000	30 000	40 000
Hustruns inkomst	8 000	13 000	17 500	20 000	30 000	40 000
Familjinkomst	20 000	30 000	40 000	45 000	60 000	80 000
Statsfinansiellt netto	-250	+ 900	+2 000	+ 2 550	+5 650	+ 9 950
Kommunalfinansiellt netto	-6 250	-4 950	-3 650	-2 900	-1 000	+ 850
Landstingsfinansiellt netto	+ 100	+ 400	+ 750	+ 900	+1 600	+2 450
Totalnetto	-6 400	-3 650	-900	- 550	+6 250	+13 250

inkomst på 2.550 kr och landstinget en nettoinkomst på 900 kr. Visserligen förbättras den kommunalfinansiella kalkylen om vi tar hänsyn till minskade socialutgifter och långsiktiga effekter, men det får ändå anses troligt att den nuvarande finansieringsfördelningen försvårar en snabb utbyggnad av verksamheten — detta trots att det statliga driftbidraget höjts från 1.600 kr per plats till 2.800 kr per plats. En ytterligare ökning av statsbidraget måste därför anses vara ett rimligt krav som staten knappast kan ha någon anledning att inte tillmötesgå, speciellt som man deklarerat att utbyggandet av daghemsverksamheten är en mycket angelägen åtgärd.

En princip som diskuterats för fördelningen av utgifterna för daghemmen är att föräldrarna betalar 20 procent av driftkostnaden och stat och kommun vardera hälften av återstoden, dvs. 40 procent. Enligt denna princip borde driftbidraget 1970 ha uppgått till 3.800 kr, 1.000 kr mer än som fastställdes. Ett statsbidrag av denna storlek får dock anses vara i minsta laget. En rimlig princip är att hela statens nettoinkomst överförs till kommunerna, vilket skulle innebära att den kortsiktiga finansiella kalkylen även för kommunerna skulle sluta på plus minus noll. Detta skulle motsvara ett statligt driftbidrag på 5.000 kr per daghemsplats. Ett bidrag av denna storlek skulle helt undanröja kommunernas betänkligheter inför finansieringen av verksamheten. Det innebär att diskussionen om huruvida man i kommunen skall bygga daghem eller ej kunde koncentreras på frågan om vilket behov man har av verksamheten. För närvarande tycks debatten ha grundstött på finansieringsfrågan.

Ett driftbidrag av storleken 5.000 kr per daghemsplats skulle medföra att staten kom att svara för ca 75 procent av personalkostnaderna. För att undvika eftersläpning i uppjusteringen av bidraget efter kostnadsutvecklingen kunde man lämpligen anknypa det till personalkostnaderna. Dessa utgör den dominerande utgiftsposten och den utgiftspost som ökar snabbast. På så sätt skulle man undvika att finansiella orsaker lade hinder i vägen för utbyggnaden av en starkt efterfrågad service åt barnfamiljerna.”

Foto: Nils Johan Norenind/TIO, Stockholm.

Daghem och samhällsekonomi. Av Bengt Jönsson. Ett konstruktivt inlägg i diskussionen om daghemmens lönsamhet. Bokförlaget Prisma i samarbete med Landsorganisationen i Sverige, Stockholm 1970. 47 sid. Pris 6 kr.

möbler
förmånligt

Exempel:
Möbler för 1.000: —
Ingen handpenning.
Motto: Låga omkostnader.

RECES
MÖBELLAGER
Drottninggatan 110
1 tr. ner - ovanf. Tegnérg.
Måndagar öppet till kl. 20.

DAX NU

skaffa

familje-KONTO

och klä familjen elegant.

10 månaders betalning till kontantpris

Välkommen till

Carlboms **HERR och DAMKLÄDER**

Karlbergsvägen 40 • Tel. 34 04 90 vx

(T-bana till Odenplan och S:t Eriksplan)

Måndags- och fredagsöppet till kl. 19.

Pricken: Vår specialbutik för ungt dammode, Karlbergsvägen 46.

Sjuhäradsbygdens
Tryckeri AB

Borås — Tel. 033/11 70 30

rätt adress för trycksaksbeställare

... ger förmånliga priser
... har stora resurser
... får större resurser

BAGARMOSSEN:

Nyheter varje vecka

O. L:s
Textil

Emågatan 29 — Bagarmossen
Tel. 48 03 47

BLOMMOR OCH
JULGOTTER FRÅN

Lagaplans
Konfekt & Blommor
Lagaplan 6 — Tel. 49 58 87
Julgrupper Krukor — Frukt

GÖTEBORG:

Vid köp av
Radio - TV - Kylskåp
kontakta
Philip Carlsson
Radio o TV

Husargatan 24, Göteborg.
Tel. 11 15 86

Länsmannsgårdens
Tobak

Tel. 54 45 72

RECENSIONER

Nyttigt att minnas

Caleb J. Andersson har samlat en del av sina utrikespolitiska essäer i *Sia* och *Aftonbladet* i en pocketbok "I denna revolutionära epok"

Aven om man ibland inte kan dela hans meningar innesluter boken en rad dokument, siffror och fakta från åren 1966—1970, om konflikterna i Asien, Afrika och Latinamerika, särskilt om USA:s imperialistiska framfart. Det är bra att ha dem samlade i denna lättillgängliga form.

H.

I denna revolutionära epok. Utrikespolitiska essäer 1966—1970. Av Caleb J. Andersson. Rabén & Sjögrens Tema-serie, Stockholm 1970. 175 sid. Pris 14: 75 kr.

Främlingar i välfärden

Författaren Sven O. Bergkvist har i tio års tid vistats på sanatorier och vårdanstalter. Han vet alltså vad han talar om, och det är kanske också anledningen till att han inte fått någon riktig distans till ämnet. Tonen är, av lättförklarliga skäl, sårad och hetsig ibland.

Hans bok innehåller många upprörande exempel på människor som

glöms bort mitt i välfärden, den ger upplysningar och bra förslag. Till det värdefullaste hör kapitlet om de handikappades sexualliv, ett problem som de flesta av oss skyggar inför, och avsnittet "Socialvård — understöd eller service?" Man hoppas att den kritik som Sven O. Bergkvist så intensivt formulerar — mot byråkrati, dumhet och fantasilöshet — skall nå sitt mål. Hans bok är värd att läsas av alla dem som skriver under på Lars Ahlins ord: "Om jämlikheten inte finns måste vi uppfinna den."

K. W.

Främlingar i välfärden. Av Sven O. Bergkvist. Rabén & Sjögrens Tema-serie, Stockholm 1970. 110 sid. Pris 10: 75 kr.

Vård eller förvaring

Vad händer egentligen på ungdomsvårdsskolorna? En populär uppfattning är att de bara är utbildningsanstalter i brott, där de unga definitivt fastnar i knark, alkoholism och — bokstavigt talat — i tjuvsamhället.

Fullt så illa är det väl inte. De båda författarna Göransson och Larsson nyanserar bilden. Efter en historisk översikt berättar de om de framsteg som faktiskt har gjorts och den nya inställning som håller på att födas

och som — hoppas man — kommer att genomsyra 70-talet: brytningen med den gamla veta-hut-inställningen till förmån för den nya, terapeutiska. Viktigt är avsnittet om det terapeutiska samhället, där man redovisar ett engelskt experiment och försöker dra konsekvenserna för vår del.

Vi måste lära oss leva med de utslagna tills vi lyckas ordna ett samhälle där så få som möjligt blir utslagna. Ett samhälle där konkurrens ersatts med samarbete, den heliga lönsamhetsprincipen modifierats till förmån för en mänskligare princip.

De som av personliga eller samhälleliga orsaker har oroats av ungdomsproblemen har anledning att läsa den här boken. Författarna talar lugnt och sakligt, det inger förtroende och ett visst hopp inför framtiden.

K. W.

Vård eller förvaring? Ungdomsvårdsskolan inför 70-talet. Av Bertil Göransson och Janerik Larsson. Rabén & Sjögrens Temaserie, Stockholm 1970. 191 sid. Pris 11: 90 kr.

NORRBOTTEN

"Norrbotten" är en liten skrift som delas ut som programhäfte vid föreställningarna av pjäsen "Norrbotten". Den är enkel och koncentrerad, kanske det bästa som överhuvudtaget skrivits om Norrlandsproblemen.

Författarna bör få en speciell eloge för sitt sätt att levandegöra komplicerad statistik. Boken tar någon timma att läsa. Ingen bör missa den.

C. P.

Norrbotten. Programhäfte för teaterpjäsen "Norrbotten". Gidlunds förlag, Stockholm 1970. Pris 5 kr.

avatarerna

Avatarerna är de som funnit verkligheten och söker bringa oss att se vägen sanningen och livet

Svagt skönjes vägen

av skumma mänskoögon
Blott få kan finna spåren

Dold är sanningen
under täta skikt
av sekelgamla tolkningar

Och livet levas mest på måfå
när spåren gått förlorade

och sanningen förvrängts
och målet tappats bort

Meröpe

Avatarerna menar jag förstas vara "vettare" i alla tider och kulturkretsar, både Buddha och Jesus och övriga stora tänkare, filosofer och systembyggare som verkligen haft något att komma med till oss arma människor.
Avatar, — låter det inte hemlighetsfullt, som ett nedslag från en annan värld, eller så . . .

Välkommen att
se alla de nya
böckerna hos

kulturcirkeln

målet för alla BOK-,
KONST- och MUSIK-
intresserade

Sveavägen 41, 111 34 Stockholm C
BOK 20 50 15 - KONST 20 50 20
MUSIK 20 50 35

E. H. Carr

RYSKA REVOLUTIONEN

1917 — 1923

del 1—3 capris 19:—

Bo Cavefors Bokförlag

Carrells

DAM-
SALONGER

Klippningsspecialister

KVÄLLSÖPPET

Styrmansgatan 2. Tel. 62 09 90 — Långsjövägen 93, Älvsjö. Tel. 86 33 66

VINNÅs HOBBY

Äsögatan 194
har julklappen för
modellbyggaren

Expresslotter   Snabblotteri
Tombolalotter   Kwicklotteri
*Lägre priser, snabbare leveranser
Illustrerad prislista på begäran*

G. V. GAJNER AB
Alviksvägen 47,
Box 15039, 116 15 Bromma
Tel. 08/25 84 00.

KUNGSBROBAREN

KUNGSGATAN 82
REKOMMENDERAS
Telefon 50 20 18

Betald annonsplats

I ädel tävlan bland all världens

KRABBOR

går Chatka och AKO segrande fram

För Vietnams kvinnor och barn

Varmt tack till alla de läsare av vår tidning som svarat på vår vädjan om bidrag till insamlingen och använt det bilagda betalningskortet i vårt förra nummer. När detta skrivs återstår bara några dagar tills vi får besök av två kvinnor från Sydvietnam. Era bidrag gör det möjligt för oss att överlämna en bra slant till dem för vidare befordran till kvinnorna i den nationella befrielsefronten och till deras barn. Tack!

Snart är det jul. Varför inte tänka på en julkapp till Vietnams barn! Även om vi har dyrtid och bekymmer härhemma så planerar vi väl alla för julen och för små gåvor till barnen som står oss nära. Låt också Vietnams barn räknas in bland dem! Låt värmen och omtanken gälla också dem! Varje öre som kommer in redovisar vi nogsamt och vi vet att varje krona vi skänker utnyttjas maximalt.

VÅRT POSTGIRONUMMER: 5 13 23 — 4 OCH ADRESSEN SKV, BOX 3021, 161 03 BROMMA 3. Skriv på talongen "Vietnams kvinnor och barn".

Och nu till redovisningen. Vi börjar med de givare som velat hedra minnet av en god vän och kamrat som gått bort: Maria Lindquist i Stockholm.

Transport 145.326: 01

Till Maria Lindquists minne:

Linnea o. Erik Andersson, Göteborg	15: —
Anna Karlsson, Stockholm	20: —
Anna o. Bertil Borgman, Via Frölunda	65: —
Greta Harald, Hägersten	35: —
Florry, Elis Karlsson, Stockholm	30: —
Karin Gertsson, Stockholm	10: —
Fanny Falk, Bromma	20: —
Valborg Svensson, Bromma	100: —
T. Wikström, Stockholm	15: —
Nils Hörnfeldt, Stockholm	25: —
Fam. Bell o. Birger Svensson o. Siv Rickenberg, Sthlm	30: —
Agnes Fornstedt, Sundbyberg	10: —
Rut Harald, Huddinge	15: —
Karl Axelsson, Huddinge	20: —
VPK, Storstockholm	100: —
Bertha Stenbäck, Stockholm	25: —
G. Törnblom, Stockholm	10: —
R. Andersson, Stockholm	50: —
Harry Lindquist, Stockholm	150: —
K. Flodén, Stockholm	10: —
"Ett antal vänner i Sthlm som velat hedra Maja Lindquists minne"	812: —
Kr	1.567: —

Övriga givare:

Gunborg Kihlman, Hägersten	25: —
Gustav Fröbom, Porjus	75: —
Hildur Lönnström, Porjus	50: —
Anny Öhman, Porjus	50: —
Åsa o. Anna Brännman, Jönköping	5: —
Gm Mia Emsheimer, Stockholm, bössinsaml.	326: 40
Edith o. Karl Wennsten, Uddevalla "Till Hjalmar Johanssons minne"	50: —
Elisabeth Mossler, Stockholm	40: —
Tolda Sandblad, Handen	50: —
Solveig Hansson, Farsta	25: —
Rosa Bergström, Mölndal	10: —
Margit Carlsson, Enebyberg	10: —
Ester Larsson, Malmberget	15: —
Barbro Hermelin, Stockholm	125: —
Gun Larsson, Örebro	15: —
Anna Pettersson, Gävle	15: —
Johannes Lindbäck, Kalix	200: —
A. Engström, Enskede	10: —
G. Andersson, Via Frölunda	10: —
Gunni Rosdahl, Hälsingborg	30: —
Edith Hübinette, Via Frölunda	50: —
Märta Nilsson, Malmö	10: —
Karin Svensson, Älmhult	10: —
Alice Eurén, Hägersten	10: —
Ebba Johansson, Sundbyberg	15: —
Helmy Öberg, Vidsel	25: —
Agnes Brix, Luleå	10: —
Dolly Mogren, Stockholm	15: —
Magda Sohlberg, Stockholm	30: —
Naima Zander Åsön, Johanneshov	50: —
Lars-Erik Pettersson, Huddinge	25: —
Eivor Marklund, Kiruna	25: —
Frida Forssell, Örebro	10: —
R. Lönn, Hägersten	30: —
Elisabeth Lundén, Stockholm	10: —
Ragnhild Andersson, Via Frölunda	10: —
Berta Johansson, Borås	5: —
Mia Westerberg, Falun	30: —
Ingrid Boström, Kopparberg	200: —
R. Lundén, Avesta	10: —
Irma Schenling, Göteborg	10: —
"Okänd", Ambjörby	5: —
Majvor Borg, Lindome	10: —
Gunborg Bergman, Stockholm	25: —
Ruth Liljeholm, Stockholm	20: —
Elsa Berglund, Solna	25: —
L.-E. Fernström, Hudiksvall	10: —
Jenny Brännström Glommerstråsk	50: —
Margit Ström, Bandhagen	10: —
Hans Cohn, Solna, "Hans för Kersti"	50: —
I. Adielson, Göteborg	10: —
Anna Pettersson, Huddinge	10: —
Ester Johansson, Malmö	10: —

Hilda Pettersson, Kiruna	10: —
Lydia Eriksson, Kiruna	25: —
Davida Nilsén, Luleå	20: —
Signe E. Hedman, Johanneshov	25: —
Märta Andersson, Södertälje	25: —
M. Wall, Johanneshov	50: —
Stina Skantze, Göteborg	100: —
Margareta Hansson, Sävedalen	10: —
Margit Palmaer-Waldén, Örebro	10: —
Esther Ekvall, Vällingby	10: —
Karin Eklundh, Vällingby	10: —
Margareta Olsson, Stockholm	10: —
Bjurslättis SKV-avd., Göteborg	100: —
Västra SKV-avd., Göteborg	200: —
Kviberg-Centrala SKV-avd., Göteborg	100: —
Mölnåls SKV-avd., Mölndal	200: —
"LL"	10: —
Karla Bergström, Göteborg	5: —
Disa Wennberg, Luleå	10: —
Vera Karlsson, Solna	20: —
Eva Willrup, Malmö	20: —
Linnea Johansson, Jonsered	10: —
I. Vänman, Umeå	10: —
Margit Sjöström, Umeå	10: —
Anna Lindberg, Norrköping	10: —
Märtha Wallberg, Via Frölunda	10: —
S. Asklund, Johanneshov	20: —
Anna Hedén, Vällingby	10: —
Stina Nordberg, Vällingby, listinsaml.	200: —
Eira Andersson, Ålta	10: —
Klara Lundberg, Mölndal	25: —
F. Roghammar, Stockholm	10: —
Ester Öberg, Bredsel	10: —
Olga Hellberg, Lidköping	10: —
B. Johansson, Halmstad	10: —
Emy Sjögren, Örebro	25: —
Oskar Nilsson, Motala	35: —
Signe Karlsson, Lindome	10: —
Karin Nordlander, Johanneshov	10: —
Wivi Karlsson, Johanneshov	20: —
Valborg Westerlund, Älvsbyn	20: —
Gerda Lundin, Stockholm	15: —
Hanna Persson, Stockholm	20: —
E. Joss, Via Lundbyavd., Göteborg	25: —
Anny Larsson, Boden	10: —
Rosa Wiendl, Deje	30: —
G. Gidlund, Stockholm	50: —
Linnea Elfström, Bromma	100: —
A. Andersson, Hisings Backa	50: —
Sigrid Bouvin, Västervik	25: —
Brita Holger, Stockholm	25: —
Astrid Munthe de Wolfe, Vaxholm	50: —
Sally Söderqvist, Stockholm	10: —
S. Föll, Farsta	100: —
Ester Carlsson, Braås	10: —
Kronor	150.824: 41

Glöm inte prenumerera på "vi människor" för år 1971

